

1502

1503

1504

1505

1506

613-96

U-89

VEDIS S- AHIKIAN

2002

2010

ՀԻՄՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՆՇԱՆ-ՊԱՊԻԿԵԱՆ ԳԻՄՆԱՆ

ՍԸՐ ԱՐԹԻՒՐ ՔՕՆԱՆ ՏՈՅԼ

ՇԵՐԼՈՔ ՀՕԼՄՍԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Ա. Ռ. Ա. Զ. Ի. Ն. ՇԱՐՔ

ՏՊԱՐԱՆ ԵՒ ԳՐԱՏՈՒՆ
Ն Շ Ա Ն - Պ Ա Պ Ի Կ Ե Ա Ն
Կ. ՊՈԼԻՍ

1910

ՇԵՐԼՕՔ ՀՕԼՄՍԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

VEDIS S. ANIKIAN
Ա.

ԿԱՊՈՅՏ ՅԱԿԻՆԹԸ

48443-ահ

34228-65

Ծնունդի վաղաջաջորդ օրը առաւուն Շէրլօք
Հօլմս բարեկամին հանդիպեցայ նոր տարին չնոր-
հաւորելու համար: Սենեկազգեստը հագած և յու-
լօրէն երկնցած էր բազմոցի մը վրայ: Զեռքին
տակ կային ծխափող մը և օրաթերթերու կոյտ մը
զորս կ'երեւի թէ քանի մը անգամներ կարդացեր
ու կրկին կարդացեր էր, այնքան ճմութիւն էին.
քիչ մը անդին, յարդէ աթոռի մը յենարանին վրայ
թաղիքէ հին գլխարկ մը կար, մաշած ու ճմութկած:
Աթոռին վրան իսկ դրուած մանրադէտ մը և
խոշորացոյց մը կ'ապացուցանէին թէ գլխարկը հոտ
դրուած էր լաւ մը քննուելու համար:

— Շատ զբաղած կ'երեւաք, սիրելիս, ըսի
Հօլմսին, մի գուցէ ձեզի արգելք ըլլամ:

— Բնաւ, գոհ կ'ըլլամ երբ ձեռք ձգած մէկ
արդիւնքի վրայ բարեկամի մը հետ կրնամ խօսիլ.
ձգէ որ շատ պարզ խնդիր մըն է, աւելցուց մա-
տովը մաշած գլխարկը ցուցնելով, բայց լաւ մը
քննելով պիտի տեսնենք որ հետաքրքրական և

հրահանգիչ մասնաշատկութիւններ ունի այս խնդիրը :

Թիկնաթուռի մը մէջ նստայ: Դուրսը սարսափելի ցուրտ մը կար. ապակիները սառուցի բարակ խաւով մը ծածկուած էին. չըմինէին մէջ ճարճատող կրակէն ձեռքերս տաքցունելով ըսի.

— Կարծեմ թէ ձեզ զբաղեցնող խնդիրը որչափ ալ որ պարզ կ'երեւայ, սպաննութեան մը շուրջը կը դառնայ ու ահաւասիկ այն հետքը որով գաղտնիք մը պիտի լուսարանէք և ոճիր մը պատժէք:

— Ո՛հ, ոչ, ոճիր չիկայ, ըսաւ Շէրլոք Հօլմս խնդալով, այլ պարզապէս այն արտակարգ դէպքերէն մին որոնք կը պատահին այն տեսակ տեղեր ուր չորս միլիօն մարդկային արարածներ քանի մը քառակուսի քիլօմէթր տարածութեան վրայ կ'ապրին:

Այդ խիտ մարդկային ամբոխին եռուզեռին մէջ, բացի ոճիրներէն կը պատահին նաեւ ամէն կարելի դէպքերը և ամէնէն զարմանալի խնդիրները. ատոր ապացոյցը շատ անգամներ ունեցանք. չէ՞:

— Արդարեւ, պատասխանեցի և իմ նօթագրութիւններուս մէջ նշանակած վերջին վեց դատական գործերէս երեքը օրէնքին ոճիր կոչած բոլոր հանգամանքներէն ոչ մին ունէին:

— Կը տեսնեմ որ ճիշդ ու ճիշդ կ'ակնարկէք Իռէն Ատէռի թուղթերուն խնդիրին, Միս Մէրի Սաութէլանդի եղական պատահարին և ծուռ բերան մարդուն պատմութեան, լա՛ւ ուրեմն, ես համոզուած եմ որ այսօրուան խնդիրն ալ ոճիր

չպարունակող խնդիրներուն շարքին մէջ պիտի մտնէ: Կը ճանչնա՞ք յանձնակատար Բէթըրսընը:

— Այո՛:

— Լա՛ւ, ասիկա անոր կը վերաբերի:

— Իր գլխաւորն է:

— Ո՛հ, գետինէն գտեր է: Տէրը ո՛վ ըլլալը յայտնի չէ: Ձայն նկատեցէք ո՛չ իբրեւ մի պարզ գլխարկ, այլ իբր մտաւորական խնդիր մը: Բայց նախ պատմեմ թէ ինչպէս հոս կը գտնուի կոր: Ծնունդին առտուն մտաւ սենեակէս ներս, աղուուրիկ սագի մը հետ միասին որ, հիմայ անպատճառ Բէթըրսընի կրակին առջև կարմրնալու վրայ է: Բայց պատմութիւնը ծայրէն սկսիմ:

Ծնունդին օրը, առտուան ժամը 4ին ատենները Բէթըրսըն որ ինչպէս գիտես պատուական տղայ մըն է, ընթրիքէ մը կը վերադառնար Բօթէնհէմ Գօռթ Ռօտի ճամբով, երբ օդային կազի մը լոյսովը իր առջև կը նշմարէ բարձրահասակ մարդ մը որ վարանոտ քայլերով կը քայլէր և ուսին վրայ ալ սագ մը ունէր:

Երբ Կուճ Սթրիթի անկիւնը կը հասնի կռիւ մը կը ծագի այդ մարդուկին և խուժը մը տղոց մէջ: Տղոցմէն մէկը իր գաւազանով մարդուն գլխարկը վար կը նետէ, յետոյ փայտը նետելով իր ետեւը գտնուող խանութին ապակին կը կոտրէ:

Բէթըրսըն օտարականին օգնութեան կը վազէ, բայց մարդուկը իր պատճառած դժբաղդութենէն սարսափահար և համազգեստ հագած մէկու մը դէպի իր կողմը վազելը տեսնելով՝ սագը գետին կը ձգէ, ոտքերը կը վերցնէ և այն կողմերը գրտնուող պզտիկ փողոցներուն լաբերին թոսին մէջ կը

կորսուի: Տղաքն ալ Բէթըրսընը տեսնելով կը փախին, այնպէս որ ինք պատերազմի դաշտին տէր կը մնայ և յաղթութեան պտուղները կը վայելէ ճմութեամբ գլխարկի մը և Ծնունդի սքանչելի սագի մը տիրանալով:

— Այդ աւարները անշուշտ իրենց տիրոջը վերադարձուցած է հիմայ:

— Սիրելի բարեկամս, ճիշդ այդ է խնդիրը: Իրաւ է որ սագին ձախ ոտքին վրայ քառթ մը կապուած էր վրան սա բառերը գրուած «Պ. Հէնրի Պէյքրի համար», և գլխարկին մէջ ալ Հ. և Պ. սկզբնատառերը կան, բայց մեր քաղաքին մէջ քանի մը հազար Պէյքր կայ և քանի մը հարիւր Հանրի Պէյքր, որով շատ դիւրին է ամէն մէկուն վերադարձնել ինչ որ կրնայ կորսնցուցած ըլլալ:

— Այն ատեն ի՞նչ ըրաւ Բէթըրսըն:

— Ծնունդին առտուն գլխարկը և սագը առաւ ինծի բերաւ քէյֆ մը պատճառելու համար, որովհետեւ լաւ գիտէ թէ ո՞ր աստիճան կը սիրեմ խնդիրներ լուծել, հոգ չէ թէ առաջին ակնարկով շատ պարզ թուին անոնք: Սագը մինչեւ այս առտու պահեցինք, իբրեւ վերջին պայմանաժամ, յետոյ զայն գտնողը առաւ տարաւ ինչ որ ամէն գիրուկ սագի կ'ընեն անոր ալ ընելու համար, մինչդեռ ես գլխարկը պահեցի այդ անձանթիւն որ այնքան դժբաղդ կերպով զրկուեցաւ իր Ծնունդի ճաշէն:

— Թերթերուն մէջ ծանուցում ևլն. չտուա՞ւ:

— Ո՛չ:

— Այն ատեն ի՞նչ ծանօթութիւններ, նշաններ ունիք իր ինքնութիւնը հասկնալու համար:

— Ոչ մէկ բան մեր հետեւցնելիքներէն զատ:

— Իր գլխարկէն:

— Ճիշդ ու ճիշդ:

— Կատակ կ'ընէք կոր. այս հին ճմութեամբ գլխարկէն ի՞նչ կրնաք հասկնալ:

— Ահաւասիկ խոշորացոյցս, դուք իմ սիրտէմըս լաւ գիտէք. ի՞նչ կը խորհիք այս գլխարկը գործածող անձին վրայ:

Գլխարկը առի և ամէն կողմ դարձնելու կրկին դարձնել վերջը զգացի որ բան մը չպիտի կրնամ հասկնալ: Կ'որ գլխարկ մըն էր, շատ հասարակ կարծր թաղիքէ մը շինուած, և բոլորովին մաշած էր: Մէջի կողմը կարմիր մետաքսով ծածկուած էր որ հիմա գոյնը նետեր էր: Գլխարկը շինողի անուն չկար մէջը. բայց ինչպէս Հօլմս նշմարած էր արդէն՝ կողմերէն մէկուն վրայ Հ. Պ. սկզբնատառերը գրուած էին: Եզերքը ծակուած էր կապ անցընելու համար որ սակայն չէր անցուած: Վերջապէս ճմրթկուած էր և փոշիով ու բիծերով ծածկուած, զորս գոցել փորձեր էին մեկնալով ներկելով:

— Քննութենէս բան մը չհասկցայ, ըսի զԳլխարկը բարեկամիս վերադարձնելով:

— Շատ լաւ դիտող մըն էք, բայց չէք գիտեր արամաբանութեան միջոցաւ ձեր ուսումնասիրածէն հետեւութիւններ հանել:

— Այն ատեն խնդրեմ դուք ըսէք թէ ի՞նչ կրցաք հետեւցնել այս գլխարկէն:

Հօլմս զայն առաւ ու քննեց այն թափանցողութեամբ որ այնքան յատկանշական էր իր քով:

— Հարկաւ կարելի էր այս գլխարկէն աւելի թելադրիչ բան մը գտնել, ըսաւ, ատով հանդերձ ես

ասկէ ալ շատ մը հետեւութիւններ պիտի հանեմ, որոնցմէ մէկ քանին շատ որոշ են, ուրիշներ ալ շատ լուրջ հաւանականութեանց վրայ հիմնուած: Յայտնի է որ այս գլխարկին տէրը շատ խելացի մէկն էր և թէ այս վերջին տարիներս դիւրակեցիկ վիճակէ մը յանկարծ նեղութեան մէջ էր ինկած: Առաջ նախատեսող էր, հիմա ոչ այնքան, ինչ որ բարոյականի յետադիմութեան մը նշանն է, որ իր հարստութեան կորուստին միանալով կեանքին մէջ մոլութիւն մը գուշակել կուտայ, հաւանականօրէն գինովութիւն: Ատիկա բաւական է բացատրելու համար թէ ինչո՞ւ իր կինը ալ զինքը չսիրեր:

— Բաւական է, Հօլմս:

— Սակայն սանկ յարգելի բան մը ունի տալաւին, շարունակեց առանց լսել թուելու իմ բացագանչութիւնս: Միջին տարիքով մարդ մըն է որ նստուկ կեանք մը կ'անցնէ, շատ դուրս չելլեր, և ո և է մարմնական հրահանգներ չկատարեր: Մազի յատուկ իւրով մը կ'օծէ իր մոխրագոյն մազերը, զորս նոր կտրել տուած է: Ահաւասիկ թէ այս գլխարկը դիտելով ինչեր կը հասկնամ անմիջապէս: Ահ, մոռցայ ըսել թէ հաւանականաբար օդային կազ չկայ մեր հերոսին բնական տանը մէջ:

— Կատակ կընէք անտարակոյս, Հօլմս:

— Բնա՛ւ երբեք. ի՞նչպէս, նոյն իսկ երբ ամէն բան որոշ կերպով կ'ըսեմ, դարձեալ չէք կրնար հասկնալ թէ ինչ միջոցով կը հասկնամ ատոնք:

— Ապահովաբար անխելքին մէկն եմ և բոլորովին անկարող ձեզի հետեւելու: Օրինակի համար ի՞նչպէս կրնաք գիտնալ թէ այդ մարդը խելացի էր:

Իբրեւ պատասխան Հօլմս իր գլխուն վրայ դրաւ գլխարկը որ մինչեւ աչքերը իջաւ:

— Պարզապէս ծաւալի խնդիր է, մարդ մը որ այսքան խոշոր գանկ մը ունի բացառիկ կարողութիւններ սնննալու է:

— Հապա իր հարստութեան կորուստը:

— Այս գլխարկը երեք տարուան գլխարկ է, այն ատեն թեթեւ մը վեր դարձած այս տափակ եզերքները նորաձեւութիւն էին: Յետոյ սա ալ կայ որ առաջնակարգ գլխարկ մըն է. սա եզերքի խոշոր հատիկներով ժպտաւէնին նայէ՛հապա խնամուած պատասխար: Քանի որ այդ մարդը երեք տարի առաջ այդքան սուղ գլխարկ մը կրցեր է գնել և անկէ ի վեր ալ ուրիշ չէ առեր, կը հետեւցնեմ թէ իր նիւթական վիճակը այսօր աւելի գէշ է քան թէ ատենով:

— Ատոնք աղէկ բայց ի՞նչպէս կը բացատրէք թէ՛ իր նախատեսող ըլլալը և թէ իր բարոյական յետադիմութիւնը:

Շէրլօք Հօլմս ժպտեցաւ:

— Ահաւասիկ իր նախատեսութեան բացատրութիւնը, ըսաւ, մատը դնելով գլխարկին կապին համար շինուած օղակին վրայ. ասիկա մասնաւոր յանձնարարութեամբ կը շինեն միայն և քանի որ այս մարդը հովէն շգուշանալու համար ատիկա դնել տուեր է կը նշանակէ թէ քիչ շատ նախատեսող բնութիւն մը ունի: Սակայն կը նշմարեմ որ թեւը բրդեղէն վերջը նոր մը դնել չէ տուեր, ինչ որ կը նշանակէ թէ հիմա առաջուան չափ նախատեսող չէ. սա ալ իր կարողութեանց տկարանալուն ապացոյցն է: Բայց տակաւին յարգելի լինելու քիչ շատ զգացում մը կայ իր մէջը, քանի որ իր գլխարկին բիծերը ծածկել ջանացեր է զանոնք մելանով ներկելով:

— Տրամաբանութիւննիդ շատ ճիշդ է :

— Ըսի նաև թէ միջին տարիք մը ունի, թէ մագերը ճերմկելու վրայ են, թէ զանոնք նոր կտրել տուած է և թէ մագի իւզով կ'օծէ զանոնք : Դուք ալ պիտի համոզուիք ատ ըսածնեւրուս՝ պատահին ստորին մասը քննելով : Սոշորացոյցը շատ մը մագի կտորներ ցուցուց ինծի, որոնք անպատճառ սափրիչի մը ձեռքով կտրուած են : Ծարպի հոտ մը կուգայ այդ մագերէն և մէկզմէկու փակած են : Վերջապէս այդ փոշին փողոցի փոշի պէս մոխրագոյն և աւազուտ չէ, այլ սևորակ է ու տուներուն մէջ եղած փոշիին կը նմանի. այս գըլխարկը ուրեմն աւելի շատ կախուած կը մնայ քան թէ գլխուն վրայ, իսկ մգլոտութեան հետքերը որոնք մէջի կողմը կը նշմարուին՝ կ'ապացուցանեն թէ ատոր տէրը մարմնական վարժութիւններու շատ վարժուած չէր, քանի որ այնքան դիւրաւ կը քրքտընի :

— Ըսիք նաև թէ կինը ա'լ զինքը չէր սիրեր հիմա :

— Չնշմարեցի՞ք թէ գլխարկը շատոնց ի վեր չէ խողանակուած, սիրելի Ուաթսըն. երբ կինդ քեզ թողու որ չխողանակուած գլխարկով դուրս ելես և քովս գաս, կասկածներ պիտի ունենամ՝ ձեր ամուսնական համաձայնութեան վրայ :

— Թերեւս մարդուկնիդ ամուրի' է :

— Ապահովաբար ո'չ : Սազը իբրեւ խաղաղութեան նուէր կը տանէր կոր տունը : Սագին ոտքին կապուած թելը չէ՞ք յիշեր :

— Ամէն բանի պատասխան ունիք, ո՞ւրկէ հասկցաք սակայն թէ իր տունը օդային կազ չկայ :

— Եթէ մօմի մէկ բիծ մը միայն ըլլար, փնաս չունէր. բայց երբ առնուազն հինգ բիծ կը տեսնեմ, կը հետեւցնեմ թէ մեր բարեկամը ընդհանրապէս լուսաւորութեան այդ միջոցը կը գործածէ և դիշերը սանդղուէն վեր կ'ելլէ գլխարկը մէկ ձեռքը, վազող մօմը միւս ձեռքը բռնած : Ամէն պարագայի մէջ այդ բիծերը օդային կազէն յառաջ չեն եկած : Գո՞չ էք հիմա :

— Շատ նրբամիտ էք, ըսի խնդալով, բայց քանի որ ո'չ ոճի պատահած է, ո'չ ալ մէկու մը փնաս մը եղած է բացի սագի մը կորուստէն, ինծի կը թուի թէ ժամանակնիդ պարսպ տեղը անցուցեր էք :

Շէրլօք Հօլմս պիտի պատասխանէր երբ դուռը ուժգնօրէն բացուեցաւ : Բէթէրսըն յանձնակատարը դրանը մէջ երեւաց, երեսները կասկարմիր կտրած, ապշած երեւոյթով մը .

— Սա՛գը, պարոն Հօլմս, սա՛գը, պարոն, ըսաւ դժուարաւ ...

— Է՛հ ինչ է եղեր : Ողջնցաւ ու խոհանոցի պատուհանէն դո՞ւրս թռաւ :

Հօլմս տեղը փոխեց այցելուին դիմափոխութիւնները աւելի լաւ ուսումնասիրելու համար :

— Տեսէ՛ք, պարոն, տեսէք թէ կնիկս ինչ գտեր է սագին կոկորդին մէջէն :

Եւ ձեռքը երկարեց ինծի ցուցունելու համար լուրիայի մեծութեամբ քար մը, այն աստիճան յստակ և փայլուն որ լուսաւոր կէտ մը կը նմանէր : Շէրլօք Հօլմս սուրբով ոտք ելաւ .

— Վայ անպիտան, սքանչելի դիւտ մը ըրեր ես, Բէթէրսըն, կ'ենթադրեմ թէ դիտե՛ս ինչ քար ըլլալը :

— Թանկագին քար մը, ադամանդ մը. ապակին անանկ դիւրաւ կը կտրէ կոր որ կարծես թէ ջուրի մէջ մտնար:

— Սիրելիս, Թանկագին քար մը չէ աս, այլ «Թանկագին քարն» իսկ է:

— Մօրքառի կոմսուհիին կապոյտ յակինթը չըլլայ, ըսի:

— Ծիշդ ու ճիշդ. այս քարին թէ ձեւը և թէ մեծութիւնը գիտէի Թայվզի ամէն օր հրատարակած ծանուցումներուն շնորհիւ: Մէկ հատիկ գոհար մըն է, որուն արժէք մը որոշել կարելի չէ, բայց յայտնի է որ զայն բերողին խոստացուած 1000 Անգլիական ոսկիի պարգեւը իր արժէքին քսաներորդ մասն իսկ չէ:

— Հազար ոսկի, Աստուած իմ:

Եւ խեղճ յանձնակատարը աթոռի մը վրայ ինչ կաւ ապշահար մէջ մը ինծի մէջ մը բարեկամիս նայելով:

— Այո՛, խոստացուած պարգեւը այդ է, շարունակեց Հօլմա. ինծի անանկ կողմայ որ ամբողջ վէպ մը կա զուած է այդ քարին և թէ Մօրքառի կոմսուհիին ամբողջ հարստութիւնը պիտի տայ... զայն գտնելու համար:

— Ինծի այնպէս կը թուի որ գոհարը Օթէլ Բօզմօրօլիթէնի մէջ կորսուած էր:

— Ծիշդ 22 Դեկտեմբերին, ասկէ հինգ օր առաջ. կասկածները ծանրացան թիթեղագործ ձօն հօռնորի վրայ որ ամբաստանուեցաւ թէ զայն տիկնոջ գոհարեղէններու տուփին մէջէն գողցած է: Այնքան հաւանականութիւններ կային իր դէմ որ գործը դատարանին յանձնուեցաւ: Կարծեմ հոս

դէպքին վրայ տեղեկագիր մը պիտի ըլլայ:

Մէկիկ մէկիկ առաւ թերթերը, թուականներուն նայելով, մինչեւ որ վերջապէս հետեւեալ հատուածը գտաւ.

ՕԹԷԼ ԲՕԶՄՕՐՕԼԻԹԷՆ. ԳՈՀԱՐԵՂԷՆԻ ԳՈՂՈՒԹԻՆ

«Ձօն Հօռնը, 26 տարու, ամբաստանուած է թէ ամսուս 22ին գողցած է Մօրքառի կոմսուհիին գոհարեղէններու տուփին մէջէն «կապոյտ յակինթ»-ը կոչուած Թանկագին քարը. ձէյմա Ռիտըր՝ պանդոկի ծառան, վկայեց թէ գողութեան օրը Հօռնը կոմսուհիին զարդարանքի սենեակը մտցուցած է չըմինէին վանդակին երկրորդ ձողը նորոգելու համար, որ կոտրած էր: Քիչ մը ատեն Հօռնըրի քով կեցեր էր, բայց վերջապէս ստիպուեք էր դուրս ելլել. վերադարձին տեսեր էր որ Հօռնըր անբեւութացեր էր, թէ դարակը կոտրած էր և թէ մարոններէ պզտիկ տուփը որու մէջ վերջը հասկցուեցաւ թէ կոմսուհին կը պահէր իր գոհարները, պարպ կեցած էր զարդարանքի սեղանին վրայ: Ռիտըր անմիջապէս իմացուց հարկ եղած տեղը և Հօռնըր այն իրիկունն իսկ ձերբակալուեցաւ. բայց քարը չգտնուեցաւ ո՛չ իր վրայ ո՛չ ալ իր տունը: Քաթէրին Քիւզաք, կոմսուհիին սենեկապանուհին, վկայեց թէ լսած էր Ռիտըրի խղճուկ ճիշդ այդ գողութիւնը տեսած պահուն. և թէ սենեակ նետուած էր ուրամէն բան Ռիտըրի նկարագրածին պէս գտած էր: Ոստիկան-քննիչ Պաասթիթիթ, Բ. բաժանումէն, վկայեց թէ Հօռնըր ձերբակալուած պահուն կատարի դիմադրութիւն մը ըրաւ և իր անմեղութեան մասին բողոքեց ամենասաս-

տիկ խօսքերով : Եւ երբ հաստատուեցաւ թէ ձերբակալեալը արդէն գողութիւն ըրած էր, դատաւորը մերժեց գործը առանց նախնական քննութեան դատել և խնդիրը յանձնեց ոճրադատ ատեանին :

Հօռնըր որ ամենասաստիկ յուզումի նշաններ ցոյց տուեր էր դատաւարութեան միջոցին, վճիռին պահուն նուազեցաւ և ստիպուեցան զայն սրահէն դուրս հանել :

— Հըմ, առջափը կը բաւէ ոստիկանական դատարանին համար, ըսաւ Հօլմս երազկոտ դէմքով մը թերթը մէկ կողմնետելով : Մեր լուծելիք խնդիրը այն յաջորդական դէպքերու ընթացքն է, որոնք տեղի ունեցան գոհարեղէնի պարպուած տուփի մը և թօթընհամ Գուրթի ճամբուն վրայ գըտնուած սագի մը կոկորդիս մէջ : Կր տեսնէք Ուաթսըն, թէ մեր պզտիկ հետեւութիւնները յանկարծ ծանր և նուազ անժեղ հանգամանք մը ստացան : Աւաւսիկ քարը, այդ քարը գտնուեցաւ սագի մը մէջ, և սագը կը պատկանէր Պ. Հէնրի Պէյքրի, հինկեկ գլխարկով մարդուն, որով քեզ այնքան ձանձրացուցի : Այնպէս որ հիմա պէտք է որ լըրջօրէն այդ մարդը փնտռելու ելլենք և հասկնանք թէ այս պզտիկ հանելուկին մէջ ինչ էր իր կատարած դերը : Ատոր համար էն առաջ էն պարզ միջոցը պէտք է ձեռք առնել, որն է ապահովաբար իրիկուան թերթերուն մէջ ծանուցում մը տալ : Եթէ ատիկա չյաջողի ուրիշ միջոցի մը պիտի հետեւիմ :

— Ինչպէս պիտի գրէք այդ ծանուցումը :

— Ինձի մատիտ մը տուէք և սա թուղթի կտորը, հիմա. « Կուճ Սթրիթի անկիւնը գտնուած

են սագ մը և սե թաղիքէ գլխարկ մը : Երկուքն ալ Պ. Հանրի Պէյքրի տրամադրութեան տակ պիտի ըլլան իրիկունը ժամը 6 1/2-ին, Պէյքր Սթրիթի մէջ, թիւ 221 կրկին : » Յստակ և կարճ է, չէ :

— Շատ յստակ արդարեւ, բայց պիտի կարդայ արդեօք :

— Հաւանական է որ թերթերուն ծանուցումները պիտի նայի, որովհետեւ աղքատ մարդու մը համար այդ կորուստը կարեւոր էր : Ապակի մը կոտրած ըլլալէն սարսափահար, Բէթէրսընի մօտենալէն խենթեցած, առջի բերան փախչելու միայն խորհած է, բայց անկէ ի վեր շատ զղջացած ըլլալու է այդ առաջին շարժումին վրայ որ զինքը ստիպեր է իր սագը լքելու : Յետոյ իր անունը դնելու անօգուտ չպիտի ըլլայ, քանի որ բոլոր զինքը ճանչցողները իր ուշադրութիւնը պիտի հրաւիրեն ատոր վրայ : Բէթէրսըն, չուտ մը առ ծանուցումը թերթերուն տար և թող դնեն :

— Ո՞ր թերթերուն, Պարոն :

— Կլալին, Էքուալին, Բիլ Միլին, Սենթ ձէյմս Կադէքին, Իրիկուան լուրերուն, Սքանստոնին, Արձագանգին և բոլոր անոնց որ միտքդ գան :

— Լաւ, պարոն, հապա քա՛րը :

— Քովս է, մէնսի : Հա, կը մոռնալի կոր, Բէթէրսըն : Եկած ատենդ սագ մը առ և հոս բեր, որովհետեւ այդ պարոնին համար սագի մը պէտք ունինք, քուկիններուդ հիմա ուտելու վրայ եղած սագին տեղը :

Երբ յանձնակատարը մեկնեցաւ, Հօլմս քարը առաւ և զայն լոյսին բռնելով « աղուոր քար մըն է » ըսաւ, նայեցէք ինչպէս կը փայլի կոր. բնա-

կանաքար բոլոր գեղեցիկ քարերուն պէս առ ալ ուժիւրի աղբիւր մըն է։ քարերը սատանային սիրած ապրանքն են։ Ամէնէն մեծ և հին գոհարներուն մէջ՝ իւրաքանչիւր երեսիկ մէջ մէկ ոճիւրի կը համապատասխանէ։ Այս քարը տակաւին հազիւ քսան տարու կայ. Չինաստանի հիւսիսային կողմը Ամուս գետին եզերքը գտնուած է և սա մասնայատկութիւնը ունի որ յակիրթի մը բոլոր յատկութիւնները ունենալով հանդերձ՝ կապոյտ գոյն մը ունի փոխանակ կարմիր ըլլալու։ Հակառակ քսան տարեկան միայն ըլլալուն՝ արդէն չարագուշակ պատմութիւն մը ունի։ Այս քառասուն քաթ բիւրեղացած ածուխը երկու ոճիւրի պատճառ եղած է, մէկ արջասպով մահափորձի, մէկ անձնասպանութեան և շատ մը գողութեանց։ Որո՞ւ մտքէն պիտի անցնէր թէ այսքան գեղեցիկ խաղալիք մը բանտերուն և թիարաններուն մարդ պիտի հայթայթէր։ Հիմայ զայն դրամարկղիս մէջ պիտի դնեմ և երկտող մը պիտի գրեմ կոմսուհիին իրեն իմացնելու համար թէ քարը քովս է։

— Կը կարծէ՞ք որ այդ Հօնըրը անմեղ ըլլայ։

— Չեմ կրնար բան մը ըսել այդ մասին։

— Այդ ատեն կը խորհի՞ք որ Հանրի Պէյքը այս գործին մէջ մատ ունենայ։

— Ձինքը բոլորովին անմեղ կը կարծեմ, վայրկեան մը իսկ չէ կասկածած թէ ինչ արժէք ունէր իր սագը, ձոյլ ոսկիէ ըլլար այնքան սուղ պիտի չարժէր։ Բայց եթէ մեր ծանուցումին պատասխանէ շուտ մը, համոզում պիտի գոյացնեմ զինքը շատ պարզ փորձի մը ենթարկելով։

— Ու մինչեւ այն ատեն բան մը չ'պիտի կըրնաք ընել։

— Ոչինչ։

— Այդ պարագային ևս իմ բժշկական պետոյտ շարունակեմ, բայց իրկունը ձեր ցուցուցած ժամուն պիտի գամ, որովհետեւ այսքան կ'ոգտտ ինչդի մը լուծումը տեսնալ կ'ուզեմ։

— Շատ երջանիկ պիտի ըլլամ ձեզ տեսնելով, սիրելի բարեկամս։ Ժամը եօթին կը ճաշեմ, կարծեմ այս իրկուն փաստան ալ ունիմ։ Ահ, չէ՞ք խորհիր որ այս դէպքերէն ետքը տիկին Հիւտսընին ըսելու եմ որ անգամ մը փաստանիս կոկորդը քննէ։

Հիւանդի մը քով քիչ մը ուշ մնացի, և ժամը 6¹/₂ քիչ մը անցեր էր երբ Պէյքը Սթրիթ վերադարձայ։ Երբ տանը կը մօտենայի՝ փողոցի լապտերին լոյսովը դրանք առջև խոշոր մարդ մը տեսայ, սկովտական գդակ մը դրած և վերարկուն մինչև կզակը կոճկած։ Այն պահուն որ իրեն կը մօտենայի, 221 թիւին դուռը բացուեցաւ և երկուքս մէկ Հօլմսի քով մտանք որ անմիջապէս թիկնաթուին վրայէն ելաւ իր հիւրը ընդունելու համար։

— Կարծեմ Պ. Հէնրի Պէյքըն էք, ըսաւ, այն բնական և զուարթ շնչտով զոր այնքան դիւրաւ կ'առնէր։ Կ'աղաչեմ, սա աթուռ առէք, հոտ, կրակին մօտ, Պ. Պէյքը. օդը ցուրտ է և կը տեսնեմ որ շատ տաքուկ հագուստներ չէք հագեր։ Ահ, Ուաթսըն, ճիշտ վայրկեանին եկաք։ Այս ձեր գլխաւորին է, Պ. Պէյքը։

— Այո, պարոն, անկասկած իմ գլխարկս է։

Մարդը ստոր գիտին ձգեց ոսկերը, վերցուց, եւ անհետարացաւ... (կէ 5)

Խօսակիցնիս հուժկու մարդ մըն էր, քառակուսի ուներով, խոշոր գլուխով եւ լայն ու խելացի դէմքով մը որ դէպի թուշը կը նրբանար եւ սրածայր ու մէջը ճերմակ ինկած շագանակագոյն մօրուքով մը կը վերջանար։ Իր քիթը եւ թեթեւ մը կարմիր այտերը, ձեռքին թեթեւ մէկ դողը ինծի կ'ապացուցանէին թէ Հօլմսի կասկածները իր սովորութեանց մասին շատ ճիշտ էին։ Իր կարմրեցած սեւ գոյնով բրտէնկօթը մինչեւ վերը կոճկուած էր, օձիքը վեր դարձած, եւ մեր հերոսին նիւթեցած դաստակներուն վրայ ճերմակեղէնի կամ թեւնոցի ուէէ նշան չիկար։ Այս մարդուն խօսակցութիւնը դանդաղ ու կտրատուած էր, բայց խնամուած խօսելակերպը կ'ապացուցանէր թէ կրթութիւն ստացած էր եւ թէ՛ եթէ իր երեւոյթը այնքան թշուառ էր, պատճառը բազմաթիւն ձախողութիւնն էր միայն։

— Այս բաները քանի մը օր պահեցինք, բաւ Հօլմս, որովհետեւ կը յուսայինք թերթերուն մէջ ձեր տուած մէկ ծանուցումը գտնել ուր հասցէնիդ ըլլար։ Չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ չըրիք այդ բանը։

Մեր այցելուն քիչ մը ամօթով պատասխանեց։

— Հիմայ ստիպուած եմ շատ խնայող ըլլալ, բայտ։ Քոլորովին վստահ էի թէ վրաս յարձակող ստահակներուն խումբը գլխարկն ալ սաղն ալ տարած են։ Չէի ուզեր պարապ տեղը դրամ վատնել անանկ բանի մը համար որու ապահով չէի։

— Այդ ճիշդ է։ Գալով սագին, ստիպուեցանք զայն ուտել։

— Չայն ուտել մի։

Մեր այցելուն իր յուզման մէջ աթոռէն ցատկեց:

— Այո՛, քանի որ ուրիշ բանի մը չէր կրնար ծառայել: Բայց ահաւասիկ ուրիշ մը որ գրեթէ նոյն մեծութիւնը ունի և նոյնքան թարմ է. կը յուսամ որ ձեր նպատակին կրնայ ծառայել:

— Օ՛հ, անշուշտ, անշուշտ, պատասխանեց Պ. Պէյքը գոհունակութեամբ մը հառաչելով:

— Բնականաբար փետուրները, ոտքերը, վիզը և այլն տակաւին կը կենան, այնպէս որ եթէ կ'ուզէք...

Մարդը լարձր քրքիւ մը արձակեց.

— Գլխուս եկածին իբրև յիշատակ կրնան ծառայել, ըսաւ, բայց ատկէ զատ չեմ կարծեր որ ուրիշ բանի մը օգուտ ունենան այդ կտորուանքը: Ո՛չ պարոն, ինծի անանկ կուգայ որ ձեր հրամանով գոհ պիտի մնամ սա պատուական սազէն:

Շէրլօք Հօլմս ինծի ակնարկ մը նետեց թեթև մը ուսերը թօթուելով.

— Այդ ատեն ահաւասիկ ձեր գլխարկը և ձեր սագը, ըսաւ. լա՛ւ միտքս ինկաւ, կ'ուզէի՞ք ինծի ըսել թէ ուրկէ գնած էիք միւս սագը: Ես հաւազգիներու սիրահար եմ քիչ մը և անանկ գիրուկ սագ շատ չեմ տեսած:

— Անշո՛ւշտ, պարոն, ըսաւ Պէյքը որ ոտքի ելած էր և թեկին տակ դրած էր գտած առարկան, ես և բարեկամներս սովորական յաճախորդներն ենք Ալֆայի գինետան, Միւզէին մօտ, ուր կը ժողվուինք ցորեկին: Այս տարի մեր բարի գինետանը, Ուինտիկայթ, Ծնունդի սագի յանձնախումբ մը կազմեց որուն նպատակն էր իր բոլոր անդամ-

ներուն Ծնունդի օրը աղուոր սագ մը հայթայթել չարաթական պղտիկ մասնավճարներով: Իմ բաժինս կանոնաւոր կերպով վճարեցի. մնացեալը գիտէք: Զեզի շատ երախտապարտ եմ, որովհետև գլուխս դրած սկովտիական գտակս ոչ տարիքիս կը վայլէ ո՛չ ալ արժանապատուութեանս:

Եւ ծիծաղելի սեթեւեթով մը մեզ լրջօրէն բարեկեց և հրաժեշտ առաւ մենէ:

— Սահկա Պ. Պէյքըի համար պատուաբեր է, ըսաւ Հօլմս, երբ մեր այցելուն դուռը գոցեց իր ետեւէն: Ակնյայտնի է որ այս գործին մէջ բնաւ մատ չունի: Անօթի՞ էք, Ուալթսըն:

— Ո՛չ շատ:

— Այն ատեն կ'առաջարկեմ ընթրիքի տեղ գինեւային ճաշ մը ընել և սա հետքին հետեւիլ տաք տաք:

— Հաճոյքով:

Օդը շատ ցուրտ էր. մուշտակներ հագանք և շալերու մէջ փաթթուեցանք: Աստղերը կը փայլէին մաքուր երկնքի մը մէջ, և անցորդներուն շունչը պղտիկ ամպեր կը ձեւացնէր: Մեր կօշիկները կը ճարճատէին և մեր քայլերը կը թնդային երբ կ'անցնէինք Ուինթօր Սթրիթի, Հաուլի Սթրիթի և վերջապէս Ուինկմօն Սթրիթի թաղերէն. այսպէս սով ուղղակի Օքսֆօրտ Սթրիթ ելանք: Քառորդ ժամուան մը մէջ Պուլմսլըրի թաղը Ալֆա գինետունը հասանք, Հօլպրն տանող փողոցներէն մէկուն անկիւնը: Հօլմս գինետան դուռը հրեց և խօսքը ուղղելով ձերմակ գոգնոցաւոր և կոյր դէմքով մարդու մը որ անկասկած գինեպանն էր, երկու գարեջուր ապսպրեց:

— Զեր գարեջուրը պատուական ըլլալու է, ըսաւ, եթէ սագերնուդ չափ լաւ է:

— Սագերս մի:

— Այո՛, հազիւ կէս ժամ կայ որ այդ մասին կը խօսէինք Պ. Հէնրի Պէյքրի հետ որ Մոնուդի սագերու ձեր յանձնախումբին անդամներէն է:

— Ա՛հ, հասկցայ: Բայց սա կայ որ այդ սագերը մերը չէին:

— Իրա՞ւ, հապա ո՞ւր տեղէն առիք:

— Քօլընդ Կարտընի խանութպաններուն մէկէն:

— Վա՛յ, ես անոնց քանի մը հատը կը ճանչնամ, ո՞րն էր:

— Պրիքլիւրի՞ն է:

— Ահ, ատիկա չեմ ճանչնար կոր, ըսաւ Հօլմըս: Զեր կենդանութեան, և յաջողութիւն կը մաղթեմ ձեր գործերուն: Գիշեր բարի:

— Շիտակ Պրիքլիւրի՞ն կ'երթանք կոր, շարունակեց վերաբերուն կոճկելով, որովհետեւ ցուրտը կը ծակէր կոր: Դիտեցէ՛ք, Ուաթսըն, որ սա սագին դէպքը կրնայ 7 տարուան թիապարտութեան դատապարտութեամբ մը աւարտիլ եթէ չը կրնանք ամբաստանեալին անմեղ ըլլալը հաստատել: Կրնայ ըլլալ որ մեր քննութիւնը ծանր կըշռէ իր դէմ, բայց մենք ուստիկանութենէն աւելի յառաջացած ենք այս խնդրոյն մէջ, որովհետեւ որոշ ուղղութիւն մը ունինք զոր դիպումներուն ամէնէն մեծը միայն տուաւ մեզի: Ուրեմն այս հետքին հետեւինք մինչեւ ծայրը և քալենք:

Հօլպըրնը անցանք, յետոյ էնտէլ փողոցը և ցած թաղին ուրիշ շատ մը փողոցները անցնելէ

ետքը Քօլընդ-Կարտընի շուկան հասանք: Ամէնէն աւելի աչքի զարնող խանութներէն մէկը Պրիքլիւրի՞ն անունը կը կրէր, և տէրը, երկայն կողմնամօրուաներով ու խելացի դէմքով մարդ մը, ձիով զբաղող մարդու դէմք մը ունէր: Մեր մօտեցած պահուն պզտիկ տղու մը կ'օգնէր՝ խանութը գոցելու:

— Բարի իրի՛ւն, ըսաւ Շէրլօք Հօլմս, ի՞նչ ցուրտ կ'ընէ կոր:

Խանութպանը գլուխը շարժեց և հարցաքննիչ ակնարկ մը նետեց ընկերոջս վրայ:

— Կ'երեւի ալ չունիք ծախու սագ, շարունակեց Հօլմս, բոլորովին պարապ մարմարէ վաճառասեղանը ցուցնելով:

— Վաղն առտու հինգ հարիւր հատ կուտամ, եթէ կ'ուզէք:

— Ստ չէ ուզածս:

— Եթէ հիմայ շուտ կ'ուզէք սա դիմացի խանութը դացէք, ուր լոյս կը վառի կոր:

— Սա կայ որ ինծի մասնաւորապէս յանձնարարեցին ձեզի դիմել:

— Ո՞վ յանձնարարեց:

— Այֆայի գինեպանը:

— Ա՛հ, այո՛, երկու տուգինայի չափ սագ առաւ իղմէ:

— Աղուոր կենդանիներ էին: Ուրկէ՞ առած էիք:

Ի մեծ զարմացում ինծի, այդ հարցումը սաստիկ բարկացուց խանութպանը:

— Ինծի նայեցէք, պարոն, ըսաւ գլուխը մէկ կողմ ծռելով և բռունցքը մէջքին վրայ, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք կոր: Դարձուածքներով մի՛ խօսիք:

— Շատ պարզ է: Կ'ուզեմ գիտնալ թէ ո՞վ ծախեց ձեզի «Այֆա»ի տուած սագերնիդ:

— Լա՛ւ, չպիտի ըսեմ, լմնցա՛ւ:

— Օ՛հ, հոգ չէ, բայց չեմ հասկնար թէ ատանկ ոչինչ բանի մը համար ինչու կը բարկանաք:

— Զեզի ալ շարունակ եթէ ձանձրացնէին դուք ալ կը բարկանայիք ինծի չափ: Երբ կանխիկ դրամովս բան մը կը գնեմ, ա՛լ անոր խօսքը ըլլալու չէ: Բայց այդ օրէն ի վեր. «Ո՛ւր են սագերդ, որո՛ւ ծախեցիր սագերդ, ի՛նչ կ'արժեն սագերդ»էն զատ ուրիշ բան չիկայ: Ամէն մարդ այնքան զբաղած է իմ սագերովս, որ կարծես թէ աշխարհիս մէջ ուրիշ սագ չիկայ:

— Ես ատ մարդոց հետ ու եւ յարաբերութիւն չունիմ, ըսաւ Հօլմս անտարբեր կերպով: Եթէ ինծի պատասխանել չէք ուզեր, գրաւս կը կորսնցնեմ կը լմնայ: Բայց ես միշտ պատրաստ եմ իմ կարծիքս պաշտպանելու հաւի կայինի ինդիրներու մէջ, և ինդ ֆրանք գրաւ բռնեցի թէ այդ սագերը գիւղը մեծցած էին:

— Լա՛ւ, պարոն, գրաւնիդ կորսնցուցիք, որովհետեւ քաղաքը մեծցած են, ըսաւ խանութպանը խոփու ձայնով մը:

— Ասոր չեմ հաւատար:

— Դէ՛շ կ'ընէք:

— Զիս չէք կրնար համոզել:

— Կը կարծէք ուրեմն որ տղայութենէս ի վեր մէջը մեծցած այս առուտուրէս՝ դուք ինչ աւելի կը հասկնաք: Զեզի կ'ըսեմ որ «Ալֆա»ի ծախած սագերս քաղաքը մեծցած են:

— Զիս չափի կրնաք համոզել:

— Կ'ուզէ՞ք ինծի հետ ալ գրաւ մը բռնել:

— Դրամնիդ գրպաննուդ առնել է ատիկա, որովհետեւ ես ըսածս գիտեմ և իբաւունք ունենալու սպանով եմ. բայց որպէս զի ուրիշ անգամ ձեզի յամառութենէ ետ կեցնեմ ոսկի մը գրաւ կը դնեմ:

Խանութպանը բռնադըօսիկ դէմքով մը խնդաց.

— Պի՛լ, ըսաւ, տետրակները բեր:

Տղեկը երկու տետրակ բերաւ, մէկը պզտիկ, շատ բարակ և միւսը խոշոր ու իւղոտ կռնակով, վաճառատեղանին վրայ դրաւ, լոյսին տակ:

— Լաւ, պարոն յամառ, ըսաւ մարդուկը, ես կը կարծէի որ խանութս սագ չէր մնացած, բայց իմա պիտի տեսնաք որ ղիմացս հատ մը կեցած է: Սա պզտիկ տետրակը կը տեսնէ՞ք:

— Տեսա՛յ:

— Ասոր մէջ բոլոր սագի հայթայթիչներուն ցանկը կայ: Հասկցա՞ք: Յետոյ սա էջին վրայ գիւղացիներուն անունները, իրենց անունին քովի թիւերը իրենց հաշիւին էջին թիւը կը ցուցնեն մայր հաշիւին մէջ: Հիմա սա կարմիր մատիտով գրուած էջը կը տեսնէ՞ք. ատ ալ իմ քաղաքի հայթայթիչներու ցանկն է, երրորդ անունը նայեցէք, բարձրաձայն կարդացէք, խնդրեմ:

— Տիկի՛ն Օքշօթ, 117, Պրիքսթըն Ռօտ 249, կարդաց Հօլմս:

— Լաւ, հիմա մայր հաշիւին անցէք:

Հօլմս 249 էջը բացաւ.

— Գտայ. տիկին Օքշօթ, 117, Պրիքսթըն Ռօտ, հաւի և հաւկիթի հայթայթիչ:

— Ի՞նչ է վերջին գնումս :

— 22 Դեկտեմբեր : Քսանդրոս սագ՝ հատը 6 շիկինէն :

— Ճիւր ճիշդ , գտաք : Տա՛կը ինչ գրուած է :

— Ծախուած Ալֆայի գինեպանին , Պ . Ուին-տիկայթի , 12 շիկինէն :

— Հիմա ի՞նչ պիտի ըսէք :

Շէրլօք Հօլմս շատ տխուր դէմք մը առած էր : Գրպանէն ոսկի մը հանեց և զայն սեղանին վրայ նետեց , խօսիլ չկարենալու ուստիճան կատ-ղած մարդու մը դէմքով : Քանի մը մէթը անդին փողոցի լամբարի մը տակ կեցաւ՝ ուղածին չափ բայց լռիկ խնդալու համար ըստ իր սովո-րութեան :

— Երբ այս ձև կտրուած կողմնամօրումներ և գրպանն ալ քառակուսիաւոր թաշկինակ մը ու-նեցող մարդու մը հանդիպէք , միշտ ուղածնիդ կրնաք քաղել անկէ գրաւի մը միջոցաւ , ըսաւ : Ես ապահով եմ որ հարիւր ոսկի դնէի այդ մար-դուն աչքին տակ՝ չպիտի կրնայի այնքան կատար-եալ տեղեկութիւններ քաղել իրմէ որքան որ քա-ղեցի գրաւին շնորհիւ : Է՛ն ուրեմն , Ուալթսըն , հիմա կարծեմ մօտեցանք մեր քննութեան վախ-ճանին և միակ բանը որ կը մնայ ընել տակաւին , որոշելն է թէ ա՞յս իրկուն երթալ պէտք է տիկին Օքսօթի թէ այդ այցելութիւնը վաղուան պահելու է : Յայտնի է սա քեզս մարդուն ըսածներէն թէ ուրիշներ ալ կը հետաքրքրուին կոր այս խնդիրով և պիտի ուզէի . . . :

Իր խորհրդածութիւնները յանկարծ ընդհատ-ուեցան խոշոր աղմուկով մը որ մեր ելած խանու-

թէն կուգար : Ետ դարձանք անմիջապէս և տե-սանք որ Պրիքլինրիճ դրանը մէջ կեցած՝ կատաղի կերպով իր բռունցքը կը ցուցնէր պզտիկ մարդու մը որու դէմքը լաւ չէր երեւար կախուած լամ-բարին դեղնորակ լոյսովը :

— Ալ համբերութիւնս հապուցիք դուն ալ , սագերդ ալ , պոռաց : Սատանան տանի ձեզ ամէնքդ : Եւ եթէ նորէն զիս ձանձրացնել գաք , շունս վրանիդ կ'արձակեմ : Տիկին Օքսօթը հոս չի բերէ՞ք . ես անոր խօսիմ . ձեզի ի՞նչ կ'ըլլայ կոր չեմ հասկնար . ձե՞նէ գնեցի ես սագերը :

— Ո՛չ , բայց ատով հանդերձ հատ մը կար որ իմս էր , չծծեց պզտիկ մարդուկը :

— Ան ատեն տիկին Օքսօթէն ուղեցէք :

— Ան ըսաւ որ ձե՞նէ ուզեմ :

— Անանկ է նէ ուղած տեղէդ գնա պահանջէ , ինծի՞ ինչ : Ալ կ'օգտէ , կառքդ քաշէ նայիմ :

Եւ կատաղորէն յառաջացաւ դէպի իր խօ-սակիցը որ մութին մէջ աներեւութացաւ :

Շէրլօք Հօլմս խոշոր քայլերով սահեցաւ պտը-տոյներու մէջէն և պզտիկ մարդուն հասնելով ա-նոր ուսին դպաւ : Այս վերջինը արագօրէն ինքն իր վրայ դարձաւ և նշմարեցի որ դեփ դեղին կտրեր էր :
— Ո՞վ էք դուք , և ի՞նչ կ'ուզէք , հարցուց դողդոջուն ձայնով՝ մը :

— Կը ներէք , ըսաւ Հօլմս մեղրածորան ձայնով մը , բայց պատահմամբ լսեցի սագ ծախողին ձեր ըրած հարցումները : Կը կարծեմ թէ ձեզի կրնամ տեղեկութիւն տալ այդ մասին :

— Դո՛ւք , ո՞վ էք դուք և ի՞նչպէս կրնաք ու է է բան գիտնալ այդ գործին վրայ :

Պրիֆերիմ, դասը մեջ կեցած, կասալի կերպով իր բռնեցիկ
կը ցուցներ... (էջ 27)

— Անունս Շերլոք Հոլմս է և եթէ ուրիշնե-
րուն չգիտցած բաները գիտեմ, առ ձեր գործը չէ։

— Բայց այս խնդիրին վրայ բան մը չէք գիտեր։

— Ներքե՛ք, ամէն բան գիտեմ։ Կը ջանաք
հասկնալ թէ ինչ եղած են Պրիքսթըն Ռօտ բնա-
կող Տիկին Օքսթի ծախած քանի մը սագերը, զորս
Պրիքինրիճ անուն սագ ծախող մը գնեց և որմէ ալ
Պ. Ուինտրիկայթը գնեց, Ալֆաի գինեպանը, զայն
ծախելու համար այն յանձնախումբին որու անդամ
է Պ. Հէնրի Պէյքը։

— Ահ, պարո՛ն, դուք ճիշդ ու ճիշդ իմ փըն-
տըած անձս էք, զոչեց պզտիկ մարդը ձեռքերը
թօթուելով տենդոտ կերպով մը։ Չեմ կրնար բա-
ցատրել թէ այս գործը որ աստիճան զիս կը զբա-
ղեցնէ։

Շերլոք Հոլմս հոսկէ անցնող կառք մը կանչեց.

— Այն ատեն աւելի լաւ է որ հանգիստ սեն-
եակի մը մէջ խօսինք, քան թէ այս բաց շուկային
մէջ, ըսաւ Շերլոք Հոլմս, բայց կ'աղաչեմ որ նախ
անունսիդ տաք ինծի։

Մարդը վայրկեան մը վարանեցաւ.

— Անունս ծօն Ռօպէսարն է, ըսաւ, քովտի
նայուածք մը նետելով։

— Ո՛հ, ո՛հ, ձեր ճշմարիտ անունը, ըսաւ
Հոլմս անուշ ձայնով մը։ Միշտ ձոնձրացուցիչ է
կեղծ անունի տակ գործով մը զբաղիլ։

Արևունը խուժեց օտարականին տոգոյն երես-
ները։

— Լա՛ւ, ըսաւ, այն ատեն, ճշմարիտ անունս
ձէյմս Ռիտըր է։

— Ծիշդ ու ճիշդ, Գօզմօրօլիթէն պանդոկի ա-

ուսմանակարգ սպասաւոր: Կառք մտէք խնդրեմ և բոլոր ձեր գիտնալ փափաքած բաները պիտի ըսեմ ձեզի:

Պզտիկ մարդը անշարժ կեցեր էր հոն՝ մեր երկուքին նայելով՝ մերթ յուսալից և մերթ սարսափահար նայուածքով մը: Իմ վրաս մարդու մը տը պաւորութիւնը կ'ընէր որ չի գիտեր թէ դըժբաղդութեան մը սպասելու է թէ երջանկութեան մը: Վերջապէս որոշեց կառքին մէջ մտնել: Կէս ժամ վերջ վերադարձած էինք Պէյքը Սթրիթի հիւրասրահը: Ճամբուն ամբողջ տեւողութեան միջոցին բառ մը իսկ չարտասանեցինք, բայց մեր նոր ընկերոջ աղմկալից և կարճ շնչառութիւնը, ձեռքերը տեւական կերպով ծալելու և քակելու ձեւը կ'ապացուցանէին թէ որչափ իր ջիղերը ձրգտուած էին:

— Վերջապէս հասանք, ըսաւ Հօլմս գուարթօթէն երբ հիւրասրահը կը մտնէինք, առատ կրակ վառելու օր է այսօր, կարծէք թէ սառեր էք, Պարոն Ռիտըր, կ'աղաչեմ սա ա՛ռուր առէք: Եթէ կ'արտօնէք, գործի սկսելէ առաջ մոճակներս հագնիմ: Օն, հիմա ալ ձերն եմ: Կ'ուզէ՞ք գիտնալ թէ ինչ եղած են սագերը:

— Այո՛, պարոն:

— Կամ թէ՛ աւելի ճիշտը այդ սագը. կարծեմ թէ մասնաւորապէս կը հետաքրքրուիք ձերմակ սագով մը որու պոչին վրայ սեւ գիծ մը կար:

Ռիտըր յուզումէն կը դողար:

— Օ՛հ, պարոն, գոչեց, կրնա՞ք ըսել թէ ինչ եղած է այդ սագը:

— Հո՛ս է:

— Հո՛ս:

— Այո՛, թողէք որ նշանաւոր սագ մըն էր և չեմ զարմանար որ մասնաւորապէս անով հետաքրքրուիք: Իր մահէն ետք, նմանը չտեսնուած ամենահասիրուն և ամենագեղեցիկ կապոյտ հաւկիթ մը ամեց գոր թանգարանիս մէջ դրի:

Մեր հիւրը դեղեկեց աջ ձեռքովը չըմինէին կառչելով:

Հօլմս իր դրամարկը բացաւ և ցուցուց կապոյտ յակիրթը որ հազար ու մէկ գոյներով կը փալփէր:

Ռիտըր հոն էր՝ կանգուն, դէմքը պրկուած, աչքերը սեւեռած թանկագին քարին գոր չէր գիտէր թէ պէ՞տք էր պահանջել թէ ոչ:

— Բաւական է ալ այս կատակերգութիւնը, Ռիտըր, ըսաւ Հօլմս հանդարտութեամբ: Օն, չըրկուեցէք թէ չէ կրակարանին մէջ պիտի իյնաք: Զօգնէ՞ք որ նստի, Ուաթսըն: Տակաւին այնչափ ապականած չէ որ ոճիւր մը գործէ անփութօթէն: Քանի մը կաթիլ օդի տուէք իրեն որ ինքզինքը գտնայ: Լաւ: Հիմա քիչ մը մարդու կը նմանի կոր: Իրաւ որ ճշմարիտ վիժուկ մըն է:

Մեր հերոսը աշդարեւ մարելու մօտ էր, բայց օդին քիչ մը գոյն տուաւ երեսներուն, և նստաւ չլմորած աչքերով իր խօսակցին նայելով:

— Այս գործին բոլոր չլթայումը գիտեմ իր բոլոր ապացոյցներով, այնպէս որ ձեզի հարցընելիքս քիչ մը բան է, չարունակեց Հօլմս: Հակառակ ատոր, աւելի լաւ է որ դուք ամէն բան տեղն ի տեղը պատմէք ինծի իմ քննութիւնս կատարեալ ընելու համար: Ռիտըր, Մօրքաուի կոմ-

սուհիին կապոյտ յակինթին գոյութիւնը գիտէիք :

— Քաթրին Քիւզաքը խօսեցաւ ինծի անոր վրայ , ըսաւ խռպոտ ձայնով մը :

— Հասկցայ , կոմսուհիին սենեկապանուհին : Ու դուք չի կրցաք դիմադրել մէկ անգամէն և դիւրաւ հարստութիւն շահելու փորձութեան , թողէք որ ձենէ շատ աւելի արժող շատ մը մարդիկ ալ ատ փափաքը ունին : Միայն թէ դուք այդ նպատակին հասնելու համար ձեռք առած միջոցներնիդ շատ հոգատար կերպով չէք ընտրեր . ինծի կը թուի թէ , Ռիարը , ձեր մէջ պատուական սրիկայի մը աւտաղձը կայ : Գիտէիք որ այդ կապարագործը , Հօրնըր , այս տեսակ գործի մը մէջ արդէն բռնուած է ուրիշ անգամ և թէ կասկածները աւելի դիւրաւ իր վրայ պիտի ծանրանան : Ի՛նչ ըրիք : Տիկինին սենեակին մէջ բան մը աւրեցիք կամաւ , դուք և ձեր մեղսակիցը Քիւզաք , և ճիշդ ու ճիշդ այդ գործաւորը փնտել ու բերել տուիք : Յետոյ երբ մեկնեցաւ , գոհարեղէնի տուփը պարպեցիք , յետոյ պէտք եղած տեղը լուր տուիք և այդ խեղճ մարդը ձերբակալեցին : Այն ատեն... դուք...

Ռիարը յանկարծ գետին նստուեցաւ և ընկերոջս ծունգերուն փաթթուելով՝

— Աստուծոյ սիրուն , գլխացէք իմ վրաս , գոչեց : Հօրս մօրս մտածեցէք . կեանքերնին պիտի խորտակուի խեղճերուն . մինչեւ հիմա բնաւ գէշ բան մը չեմ ըրած , կ'երդնում որ անգամ մըն ալ ասանկ բան չպիտի ընեմ . կ'երդնում Աստուածաշունչին վրայ : Կը պաղատիմ , զիս դատարանին մի՛ յանձնէք : Քրիստոսի սիրուն , մի՛ ընէք այդ բանը :

— Նստեցէք , ըսաւ Հօլմս խոփու ձայնով մը . ի՛նչպէս կրնաք ատանկ շան պէս քծնիլ ու սողալ երբ բնաւ չխորհեցաք խեղճ Հօրնըրին որ ամբաստանուածներուն ակտուն վրայ է հիմա՝ իր չգործած մէկ ոճրին համար :

— Պիտի փախչիմ , Պ . Հօլմս : Այս երկրէն պիտի մեկնիմ : Այն ատեն իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնը ինքնին կ'ոչնչանայ :

— Հըմ , կը խօսինք այդ մասին . հիմա կ'ուզեմ սա խնդիրին ճիշդ պատմութիւնը իմանալ քենէ . ի՛նչպէս եղաւ որ սազ մը կլլեց այդ քարը , և ի՛նչպէս այդ սազը չուկայ տարուեցաւ ծախուելու համար : Ծշմարտութիւնը ըսէք , ձեր ազատութեան միակ յոյսն է ատրկա :

Ռիարը լեզուն պարտցուց իր չորցած չրթունքներուն վրայ :

— Պարոն , պատմեմ ձեզի ճիշդ ինչպէս որ պատահեցաւ , ըսաւ : Երբ Հօրնըր ձերբակալուեցաւ , մտածեցի անմիջապէս այդ քարը անհետացնել , ու բովհետեւ գիտէի թէ ոստիկանութիւնը իմ սենեակս ու վրաս պիտի խուզարկէ : Պանդոկին մէջ ապահով տեղ մը չկար : Գործ մը պատրուակելով դուրս ելայ ու քրոջս գացի : Օքշօթ անունով մէկուն հետ աւմուսնացած է քոյրս ու Պրիքսթըն փողոցը կը բնակի , ուր սագեր կը պահէ ծախելու համար : Ինծի անանկ կուգար որ ճամբան տեսած բոլոր մարդիկս ոստիկաններ են , և հակառակ գիշերը ցուրտ ըլլալուն քրտինքի կաթիլներ կը փայլէին ճակտիս վրայ : Քոյրս ինծի հարցուց թէ ինչո՞ւ այդչափ դեղնած էի , պատասխանեցի թէ պանդոկը աղամանդ մը գողցուած էր և ատոր համար

յուզուած էի: Յետոյ տանը ետեւի բակը գացի
և ծխելով մտածեցի ընելիքիս վրայ:

«Ժամանակին Մօսսլի անունով բարեկամ մը
ունեցած էի, որ չարագործ մը դարձած էր և բանտ
մտած Քէթընվիլի մէջ: Օր մը անոր հանդիպելի
և պատահմամբ խօսելի էինք այն միջոցներուն վը-
րայ, որոնցմով գողերը իրենց գողօնները կը յաջո-
ղին պահել ոստիկաններէն: Գիտէի թէ կրնայի իր
վրայ վստահութիւն ունենալ, որովհետեւ իր
գաղանիքներէն մէկ երկուքը իմացած էի. որոշեցի
ուրեմն երթալ գտնալ զինքը Հիւլլըռնի մէջ և ի-
րեն խորհուրդ հարցնել, վստահ ըլլալով որ անիկա
ինծի միջոց մը պիտի ցուցնէր այդ թանկագին
քարը դրամի վերածելու:

«Եայց լինչպէս կրնայի մինչեւ հոն երթալ ա-
ռանց արգելքի, որովհետեւ արդէն արիւն քրտինք
մտած էի պանդոկէն մինչեւ քրոջս գալու համար:
Ամէն վայրկեան կրնայի բռնուիլ ոստիկանութենէն
և խուզարկուիլ: Այս մտածմունքներուն մէջ էի,
պատին կռթնած և անուշադիր կերպով սագերուն
նայելու զբաղած, երբ յանկարծ գաղափար մը ու-
նեցայ որով պիտի կրնայի ամէնէն վարպետ ոստի-
կանին բերանը բաց թողուլ:

«Քոյրս ինծի մէկ երկու շաբաթ առաջ ըսած
էր թէ կրնայի սագ մը ընտրել իր սագերէն,
Ծնունդի առթիւ, և գիտէի թէ արչտ խօսքը կը
պահէր: Ուրեմն պէտք էր սագս հիմակուց առնել
և քարը անոր կլլել տալով անվտանգ հաս-
նիլ Հիւլլըռն: Բակին ետեւը պզտիկ սենեակ մը
կար, հոն տարի այդ սագերուն ամէնէն խոշորներէն
մէկը: Ճերմակ սագ մըն էր պոչին վրայ սեւ գի-

ծով մը: Բռնեցի զայն և կտուցը բանալով, քարը
կոկորդին մէջ խոթեցի որչափ խորունկ որ կըցայ:
Թռչունը անգամ մը վեր նետուեցաւ և զգացի
քարին կոկորդն ի վար իջնելը. բայց այդ պահուն
կենդանին սկսաւ թռելը զարնել և քոյրս աղմուկը
լսելով բակ վազեց. ետիս դարձայ հետը խօսելու
համար և ահա սագը փախաւ ձեռքէս ու միւս-
ներուն խառնուեցաւ:

— Ի՛նչ կ'ընէիր այդ սագին, ձէք, ըսաւ
քոյրս:

— Ինծի սագ մը չէի՞ր խոստացած Ծնունդին
համար: Կը նայէի կոր որ ամէնէն խոշորը որն է:

— Օհ, ըսաւ քոյրս, մենք քուկդ զատած
ենք: Սա վարը կեցող խոշոր ճերմակն է: Ամէնը
քսանը վեց հատ է, մէկը քեզի համար, մէկը մեզի
և երկու երկուստասանեակն ալ ծախուելու համար:

— Ծնորհակալ եմ, Մաճճի, ըսի իրեն, բայց
եթէ քեզի համար վնաս չունի, վայրկեան մը ա-
ռաջ ձեռքս եղածը կը նախընտրեմ:

— Միւսը գոնէ գոնէ երեք քիլօ աւելի ծանր
է, մասնաւորապէս քեզի համար գիրցուցած ենք
անիկա:

— Հոգ չէ, ես իմս կ'ուզեմ և հիմա իսկ պիտի
առնեմ տանիմ զայն:

— Դուն գիտես, ըսաւ քոյրս բարկութեամբ,
Ո՞րն է ուզածդ:

— Սա ճերմակը որու պոչին վրայ սեւ գիծ մը
կայ և որ հոն միւսներուն մէջտեղը կեցեր է:

— Լա՛ւ, մորթէ և տար:

Երկար բարակ չսպասեցի որ աղաչէ և թրու-
չունը առի Հիւլլըռն տարի: Մեղսակցիս պատմեցի

ըրածս, որովհետեւ այդ տեսակ պատմութիւններէն հաճոյք կը զգար: Լալու աստիճան խնդաց: Դանակ մը առինք և սագին փորը բացինք: Բայց արիւնս սառեցաւ երակներուս մէջ երբ կենդանիին փորին մէջ ոեւէ հետք չտեսայ գոհարէն: Սարսափելի սխալ մը գործած էի ուրեմն:

«Անմիջապէս քրոջս տունը վազեցի և բակը գացի. մէկ սագ մը իսկ չէր մնացած:

— Ո՞ւր գացին սագերդ, Մաճճի, պոռացի:

— Ծախեցի գնաց:

— Որո՞ւ:

— Քովընդ Կառարնի շուկան Պ. Պալքինրիճի:

— Ուրիշ մըն ալ կա՞ր պոչին վրայ սեւ գիծով:

— Այո՛, ձէք, և այնքան կը նմանէին իրարու որ բնաւ չէի կրնար իրարմէ զանազանել:

Այն ատեն ամէն բան հասկեցայ և կրցածիս չափ արագ վազեցի այդ Պալքինրիճին, բայց ամէնը մէկ ծախսեր էր և չէր ուզեր ըսել թէ որո՞ւ: Դուք ալ լսեցիք զինքը այս գիշեր: Ամէն իրկուն ալ նոյն անուշ կերպով պատասխան կուտայ: Քոյրըս կը կարծէ թէ խենդեցած եմ: Երբեմն ես ալ կը հաւատամ: Ու հիմա գոյ մը ելած եմ առանց գոնէ իմ պատիւիս փոխարէն չահածս կարենալ վայելելու: Աստուած ողորմի ինծի:

Սկսաւ լալ և դէմքը ծածկեց ձեռքերուն մէջ:

Երկար լռութիւն մը յաջորդեց այս պատմութեան, լռութիւն մը որ երբեմն կը խանդարուէր մեր խօսակցին հեքքոտ շնչառութեամբը և Հօլմսի մատներուն սեղանին եզրին զարնուելով հանած կանոնաւոր ձայնովը: Յետոյ բարեկամս ոտքի ելաւ և դուռը բացաւ:

— Դուրս ելէք, ըսաւ:

— Ի՛նչ, պարոն, Աստուած օրհնէ ձեզ:

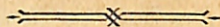
— Բառ մը իսկ մի աւելցնէք: Դուրս ելէք:

Լուս՝ ոստում մը միայն ըրաւ, սանդուղներէն վար գլորեցաւ, դուռը ուժգին կերպով քաշեց և իր քայլերուն ձայնը լսեցինք սալայատակին վրայ. յետոյ ամէն բան լռեց:

— Վերջապէս, Ուաթսըն, ըսաւ Հօլմս իր հողէ ծխալամորճը ձեռքը առնելով, ես ոստիկանութեան կողմէ չեմ վարձուած իր անբաւականութիւնը դարմանելու համար: Եթէ Հօնըրը վտանգի մէջ ըլլար, այդ տարբեր, բայց այս մարդուկը անգամ մըն ալ իբր վկայ չպիտի ներկայանայ և ամբաստանութիւնը ինքնիրեն պիտի իյնայ: Եւ ենթադրելով նոյնիսկ որ ոճրագործ մը փախցուցի, թերեւս հողի մը ազատեցի: Այս մարդը ալ գողութիւն չպիտի ընէ: Շատ վախցաւ: Եթէ հիմա թիարանի դատապարտուի, ապագային կախաղանի արժանի մէկը պիտի ըլլայ: Թող որ հիմա ներողամտութեան եղանակն է: Դիպուածը մեր ճամբուն վրայ դրաւ ամէնէն աւելի եղական և անհաւատալի խնդիրներէն մին. ատիկա լուծած ըլլալն իսկ հաճոյք մըն է: Եթէ ուզէք բարութիւնը ունենալ զանգալը զարնելու, աօքթօռ, նոր փնտռութիւնքի մը պիտի սկսինք, որու մէջ եւս գլխաւոր դերակատարը թռչուն մըն է:

ՏՈՔԹ. ՌՕՅԼՕԹԻ ՈՃԻՐԸ

Երբ աչքէ կ'անցնեմ իմ ծանօթագրութիւններս այն եօթանասուն հետաքրքրական դատերու մասին որոնց միջոցին ամբողջ ութը տարի իմ բարեկամիս Շէրլօք Հօլմսի գործելակերպը ուսումնասիրեցի, անոնց մէջ շատեր կը գտնեմ որոնք բոլորովին եղերական են, մէկ քանիներ՝ որոնք ծիծաղաշարժ են, ու մեծ թիւով մըն ալ պարզապէս սովորականէ դուրս խնդիրներ. բայց ատոնց և ոչ մին հասարակ բան մըն է, և ատոր ալ պատճառը սա է որ բարեկամս, աւելի արուեստին սիրուն քան զքամ վաստկելու համար աշխատող մը ըլլալուն, երբէք չէր սկսեր ուէ հետազօտութիւն ելթէ երբէք անկէ արտասովոր և նոյն իսկ գերբնական բանի մը հօտը չառնէր: Եւ սակայն բոլոր այս այլազան դէպքերուն մէջ ոչ մէկը ինծի այնչափ աուցուն կ'երեւայ ինքնատուրութիւնով որչափ այն դէպքը որ Սըրրէյի մէկ քաջածանօթ ընտանիքին՝ Սթօք Մօրէյնցի Ռօյլօթներուն կը վերաբերի:

Հոս պատմելիք եղելութիւններս պատահած են Շէրլօք Հօլմսի հետ իմ մտերմութեանս առաջին օրերուն, երբ երկուքս ալ ամուրի, միասին մէկ տուն կը բնակէինք Պէյքը Սթրիթի մէջ: Կրնայի

աւելի կանուխ հրատարակել ասոնք, եթէ գաղտնի պահել խոստացած չլլայի, և տակաւին անցեալ ամիս միայն արտօնութիւն ունեցայ հրատարակելու՝ գլխաւոր դերակատարին մահուամբ։ Ուրեմն ժամանակը եկած է ծանօթացնելու հասարակութեան այս եղելութիւնները, որովհետեւ ստոյգ աղբիւրէ իմացայ թէ Տօքթօր Կրիմրապի Ռօյլօթի մահուանը վրայ այնպիսի զրոյցներ կը պտտին որ շատ աւելի լուրջ հանգամանք մը կուտան խնդրին քան ինչ որ չունի իրօք։

1883 ապրիլի սկիզբներն էր որ առտու մը արթննալով Շէրլօք Հօլմսը տեսայ անկողնիս վերեւը տնկուած՝ բոլորովին հագուած վիճակով։ Սուվորաբար կանուխ ելլող չէր, և որովհետեւ շրմինէին վրայի ժամացոյցը հազիւ եօթը քառորդ անցած ցոյց կուտար, զարմանքով և քիչ մըն ալ յանդիմանութիւնով նայեցայ անոր, քունիս մէջ զիս խռոված ըլլալուն համար, զիս, սովորամոլ մարդս։

— Ձեզ արթնցնելուս շատ կը ցաւիմ, Ուաթսըն, ըսաւ, բայց այս առտու ամէնքս ալ այսպէս ըրած ենք։ Տիկին Հուտսըն ելաւ նախ, և որովհետեւ մէկէն ի մէկ ստիպուեք էր անկողնէն ցատկել վրէժը ինչ առաւ է՛ն առաջ զիս արթնցնելով. ու ես ալ... ձենէ կ'առնեմ վրէժս։

— Ի՞նչ կայ, կրա՞կ կայ։

— Ոչ, յաճախորդունի մըն է, մանկամարդ աղջիկ մը որ ծայրահեղ խռոված վիճակով մը ներկայացեր է հոս և անսլատճառ ուղեր է զիս տեսնել։ Սրահը կը սպասէ կոր։ Արդ, երբ մանկամարդ աղջիկ մը այս ժամանակ մայրաքաղաքին փողոցները կը թափառի մինալը, և տակաւին քուն ու

նեցող մարդիկը կ'արթնցնէ, ատ կը նշանակէ թէ չափազանց ստիպողական բան մը ունի հազորդելու։ Եթէ բերածը ուսումնասիրելու արժանի չահեկան խնդիր մըն է, ապահով եմ որ սկզբնաւորութենէն իսկ պիտի ուղէք անոր հետեւիլ։ Ատ է որ ձեզ արթնցնելու գաղափարը տուաւ ինծի որպէս զի առիթը չի կորսնցնէք։

— Արդարեւ, սիրելիս, շատ պիտի ցաւէի եթէ փախցնէի։

Ոչ մէկ բան այնքան կը յանկուցանէր զիս, որքան հետեւիլ Հօլմսի՝ իր արհեստին վերաբերող խուզարկութիւններուն մէջ և սքանչանալ իր այնքան թափանցող որքան արագ հետեւութիւններուն վրայ, որոնց միջոցով իրեն քննութեան յանձնուած խնդիրները կը լուսաւորէր։ Շտապով հագուեցայ, և քանի մը վայրկեանէն բարեկամիս քովն էի արդէն սրահին մէջ։

Հոն ներկայ էր նաեւ սեւեր հագած կին մը, երեսը թանձր քօղով մը ծածկած, որ մեզ տեսնելով ոտքի ելաւ աթոռէն զոր պատուհանին մօտ անդաւորած էր։

— Բարի լոյս, տիկին, ըսաւ Հօլմս սրտագին։ Անունս Շէրլօք Հօլմս է, և ահաւասիկ տօքթօր Ուաթսըն, իմ մտերիմ բարեկամս և ընկերակիցս որու առջեւ կրնաք այնչափ ազատօրէն խօսիլ որչափ իմ։ Ա, շատ ուրախ եմ որ Տիկին Հուտսըն խելք ըրեր ու կրակ է վառեր։ Բարութիւնը ունեցէք անոր մօտ գալու։ Գաւաթ մըն ալ թէյ կ'ըսեմ ձեզ, որովհետեւ կը տեսնեմ որ ցուրտէն կը դողդղաք կոր։

— Ցուրտէն չէ որ որ կը դողամ, ըսաւ ցած ձայնով կինը, կրակին մօտ գալով։

— Ինչէ՞ն հապա :

— Վախէս, Պարոն Հօլմս, նոյն իսկ սարսափէս պիտի ըսէի : »

Այս բառերուն վրայ վեր առաւ քօղը, և կրցանք տեսնել թէ իրապէս խղճալի ու խռոված վիճակի մը մէջ կը գտնուէր. դիմագիծերը կծկուեր էին. մորթը մեռելի գոյն առեր էր և աչքերը՝ անհանգիստ ու սարսափահար՝ շլմորեր էին հալածուած կենդանիի մը աչքերուն նման : Դրսերեւոյթը երեսուն տարու կ'ընծայէր մը դրսերեւոյթն էր, բայց մազերը ժամանակէն առաջ ճերմկնալու սկսեր էին և ամբողջութեամբը. անհունապէս յոգնած արտայայտութիւն մը ունէր : Հօլմս այս ամէնը աչքի միակարագ ու թափանցող ակնարկով մը տեսեր էր :

« Մի վախնաք, ըսաւ սիրալիր շեշտով մը, դէպի անոր ծռելով ու թեւին զարնելով, ամէն բան շուտով կը լուսաբանենք հիմա, ապահով եմ : Կարծեմ երկաթուղիով եկաք :

— Կը ճանչնամք կոր զիս արդէն :

— Ոչ, բայց դարձի տոմսակնիդ աչքիս զարկաւ ձեր ձախ ֆեթթոյին մէջ : Կ'երեւայ կանուխ ճամբայ ելեր էք, տօկ-քառթ կոչուած կառք մը նստեր էք երկար ատեն, ու գէշ ճամբաներով եկեր էք մինչեւ կայարան :

Կ'ինը ընդոստ վեր ցատկեց և ապշահար՝ ընկերոջս նայեցաւ :

— Հոտ գաղտնի ոչինչ կայ, սիրելի տիկին, ըսաւ Հօլմս ժպտուն : Ձեր ժաքէթին ձախ թեգանիքին վրայ եօթը տեղ ցելս ցատկեր է, նոր նոր. և մինակ տօկ-քառթերն են որ այս կերպով կ'աղտոտեն, մանաւանդ երբոր կառապանին ձախ կողմը նստած ըլլաք :

— Ինչ որ ալ ըլլայ ձեր տրամաբանութեան եղանակը, ճիշդ գուշակեցիք, ըսաւ : Ժամը վեցէն առաջ մեկնեցայ տունէն, վեցը քսան անցած Լիթլըրէտ եկայ, և առաջին թրէնով հասայ Վաթէրլօ : Այլ չեմ կարող դիմանալ, պարոն, կը զգամ որ խենթեմամ պիտի եթէ այսպէս շարունակէ : Մէկը չունիմ որու դիմեմ, ոչ մէկը բացարձակապէս, և այն միակ անձը որ ինձմով կը շահաբերուի, երիտասարդ մը, չատ թեթեւ օգնութիւն մը միայն կարող է տալ ինծի : Ձեր մասին, Պարոն Հօլմս, ինծի Տիկին Փարինթօն է որ տեղեկութիւն տուաւ, այն՝ որու այս տեսակ դժուար պարագայի մը մէջ օգնութեան հասաք : Ինք տըւաւ ձեր հասցէն : Օ՛հ, պարոն, կը կարծէք որ ինծի ալ պիտի կրնաք օգնել, կամ գոնէ լոյս մը սփռել զիս շրջապատող քաոսին վրայ : Հիմակուհիմա ձեր ծառայութիւնները չեմ կարող վարձատրել, բայց երկու երեք ամիսէն երբ ամուսնանամ, այն ատեն հաբստութիւնս պիտի կրնամ ուղածիս պէս գործածել և պիտի տեսնէք թէ ապերախտ մը չեմ ես : »

Հօլմս դրասեղանին դարձաւ և գրպանի տետրակ մը հանելով թերթել սկսաւ :

— Փարինթօն ըսաւ, ա՛հ, այո՛, միտքս եկաւ. արեւակնէ խոյրի մը վրայ էր խնդիրը : Կարծեմ ձեր ժամանակը չէր ան. Ուաթսըն : Կրնամ ձեզ ապահովցնել, տիկին, որ երջանիկ պիտի ըլլամ ձեր խնդիրին յատկացնելով ժամանակս, ինչպէս յատկացուցի ժամանակով ձեր բարեկամուհիին : Վարձատրութեան մասին չի խօսինք, կ'աղաչեմ, իմ գործս իր մէջ ունի արդէն իր վարձատրութիւնը,

ազատ էք, երբ յարմար դատէք, ծախքերս միայն վճարելու յետոյ, եթէ երբէք ընեմ : Ու հիմա, պիտի խնդրեմ ձեռնէ որ ձեր խնդիրը բացատրէք ինծի առանց մոռնալու ու եւ է մանրամասնութիւն որ կարենայ լուսաբանութիւն մը տալ մեզի :

— Աւագ, պատասխանեց այցելուհին, իմ կացութեանս սարսափը ճիշդ ու ճիշդ այն բանէն յառաջ կուգայ որ իմ վախերս այնչափ տարտամ են եւ կասկածներս այնչափ տկար, պիտի ըսեմ նոյն իսկ այնչափ տղայական հիմերու վրայ հաստատուած, որ այն անձն իսկ, ուրկէ պաշտպանութիւն եւ խորհուրդ խնդրելու իրաւունք ունիմ, բոլոր ատոնք ջղային կնոջ երեւակայութիւններու արդիւնք կը սեպէ : Որոշ չըսէր ատիկա, բայց իր մխիթարող խօսքերէն եւ գթութիւնով լեցուն ակնարկներէն կը գուշակեմ : Բայց ինծի ըսին, Պարոն Հօլմս, թէ մարդկային սիրտին խորը գիտէք կարգալ դուք եւ թերեւս պիտի կրնաք խորհուրդ մը տալ՝ ինծի սպառնացող վտանգներուն առջև :

— Ամբողջ ականջ կտրած եմ, տիկին :

— Անունս Հէլլէն Սթօնըր է, եւ կ'ապրիմ խորթ հօրս հետ, որ Անգլիոյ ամէնէն հին ընտանիքներէն մէկուն, Սթօք Մօրէյնի Ռօյլօթիւնքուն, որոնք Սըրրէյի արեւմտեան սահմանածայրերուն վրայ հաստատուած են, վերջին շառաւիղն է : Հօլմս գլխովը նշան մը ըրաւ՝ « այդ անունը ինծի ծանօթ է », ըսելու պէս :

Եղաւ ժամանակ մը որ այդ ընտանիքը Անգլիոյ ամէնէն հարուստներէն մին էր եւ իր կառուածները հիւսիսային կողմէն մինչեւ Պէրքլայր եւ արեւմուտքէն մինչեւ Հէմըլայր կը տարածուէին :

Բայց անցեալ դարուն, իրարու ետեւէ՝ շուայներու եւ ցոփակեացներու չորս սերունդներ իրարու յաջորդեցին, եւ տանը վերջնական կործանումը խաղամուլ մը ի գլուխ հանեց ինչա՞մապետութեան շրջանին : Բան մը չի մնաց իրենց հողերէն, բացի քանի մը արտավար հողէ եւ երկու հարիւր տարուան հին տունէն, որ իր կարգին գրաւի դրուած էր այնչափ որչափ կարելի է գրուիլ : Վերջին տանուտէրը իր կործանած ազնուականի թշուառ կեանքը քաշքշեց հոն, մինչեւ իր մահը. բայց իր միակ որդին, խորթ հայրս, հասկցաւ որ ինչ ձեւով ալ ըլլար պէտք էր ազատիլ այդ վիճակէն : Ազգականէ մը փոխառութիւն մը կնքեց, բժշկութեան հետեւեցաւ, եւ կալկաթա մեկնեցաւ, ուր արհեստին մէջ ունեցած ճարպիկութեանը եւ իր ուժեղ բնաւորութեանը շնորհիւ, աղուոր անուն մը շինեց իրեն : Բայց անդամ մը իր տանը մէջ գործուած գողութեան մը համար չափազանց բարկացած, բռունցքի հարուածով մը սպաննեց իր նոյրիկ պանդոկապետը, եւ քիչ մնաց որ մահուան դատաւարտուէր : Երկար տարիներ բանտը պառկեցաւ եւ Անգլիա վերադարձաւ՝ դառնացած ու մարդատեսց :

« Տօքթէօն Ռօյլօթ Հնդկաստան գտնուած ատեն ամուսնացեր էր մօրս հետ, Տիկին Սթօնըր, որ տակաւին մանկամարդ՝ այրի մնացած էր հազարապետ Սթօնըրէն, Պէնկալի թնդանօթածիգներու խումբէն : Քոյրս Ճիւլիա եւ ես երկուորեակներ էինք եւ հազիւ երկու տարու կալինք մօրերնուս այս երկրորդ ամուսնութեան պահուն : Մայրս հարուստ էր, հազար սթէրլին եկամուտ ունէր եւ իր հարստութիւնը Տօքթ. Ռօյլօթի կտակեց պայմա-

նով որ մեզ իր քովը պահէ և մեր ամուսնանալու պարագային ի՛ր որոշած եկամուտը յատկացնէ մեզ : Մեր Անգլիա վերադարձէն քիչ ժամանակ յետոյ, մայրս Քիուի ժօտ երկաթուղիի արկածի մը մէջ մեռաւ, ասկէ ութ տարի առաջ : Այս վայրկեանէն, Տր. Ռօյլօթ ալ ու էջ ջանք չըրաւ Լօնտօնի մէջ յաճախորդներ գտնելու և մեզ երկուքս միասին առաւ և Սթօյք Մօրէյնի իր տունը բերաւ : Մօրս մեզի ձգած հարստութիւնը առատօրէն կը բաւէր մեր պէտքերուն և հաւանական չէր երեւար որ մեր երջանկութեան ու էջ խոչընդոտ սպառնար ելբէք :

«Բայց յանկարծ մեր խորթ հօրը բնութիւնը սարսափելի կերպով փոխուեցաւ : Փոխանակ բարեկամներ ստեղծելու իրեն և այցելութիւններ փոխանակելու իր դրացիներուն հետ որոնք սքանչալցած էին Սթօյք Մօրէյնի Ռօյլօթներէն մէկուն բնտանեկան հին տունին մէջ նորէն տեղաւորուելը տեսնելով, փակուեցաւ ինն տանը մէջ և հազիւ երբեմն դուրս ելաւ հոնկէ, ան ալ վայրագօրէն կռուելու համար ձամբան հանդիպած մարդուն հետ : Յիմաութեան մօտեցող բուռն բնաւորութիւն մը արդէն ժառանգական բան էր իր ընտանիքին էրիկ մարդոցը մէջ և կը կարծեմ թէ արեւադարձներու տակ իր երկար բնակութիւնը ալ աւելի զարգացուցած էր իր մէջ այդ տրամադրութիւնը : Քանի մը անգամներ ցաւալի կռիւներ տեղի ունեցան, որոնց հետեւանքով երկու անգամ դատաւարտութիւն կրեց ոճրագատ ատեանէն. գիւղին սարսափը դարձաւ, ալ այնպէս որ մօտեցած ատեն մարդիկ սարսափահար փախան, որովհետեւ սոսկալի ալ ուժով է և ինքզինքը կը կորսնցնէ բոլորովին երբ բարկանայ :

«Դեռ անցեալ չարթու, երկաթագործը բռնեց կամուրջին վրայէն գետը նետեց և հազիւ հասարակային գայթակղութեան մը առջեւը առի բոլոր հաւաքել կրցած դրամս զոհին տալով : Գնչուներէն զատ ոչ մէկ բարեկամ ունի. այս թափառաշրջիկներուն թոյլ տուած է վրան զարնելու իր քանի մը արտավար տարածութեամբ մացառներով ծածկուած հողին վրայ որ ընտանիքէն մնացած իր միակ ժառանգութիւնն է, ասոր փոխարէն ասոնց ասպնջականութիւնը կ'ընդունի անոնց վրաններուն տակ, և երբեմն շաբաթներով հետեւնին միասին կը ճամբորդէ : Քանի մը տեսակ հնդկական կենդանիներու նկատմամբ ալ՝ զորս բարեկամ մը զրկած էր իրեն, մոլեգին սէր մը ունի և այս պահուստով մը և բաբուն կոչուած կապիկ մը ունի որոնք ազատ կը պտտին և որոնցմէ գիւղացիները այնքան կը սարսափին որչափ անոնց տիրոջմէն :

«Բոլոր այս բաներէն ալ դիւրաւ կրնաք հետեւցնել թէ ճիւղիա քոյրս ու ես կեանքերնուս մէջ մեծ հաճոյք մը չունէինք : Ոչ մէկ սպասաւոր կըրնայինք պահել և երկար ժամանակ ստիպուած եղանք մենք մեր ձեռքով ծառայելու մեզի : Քոյրս հազիւ երեսուն տարու էր երբ մեռաւ, և սակայն մազերը սկսեւ էին ճեղքիլ, ինչպէս իմիններս :

— Մեռած է ձեր քոյրը :

— Այո՛, ճիշդ երկու տարի է, և իր մահուան վրայ է որ խօսիլ կ'ուզեմ ձեզի հետ : Կը հասկնաք հարկաւ, թէ մեր այս կեանքին մէջ, որչափ քիչ առիթներ կ'ունենայինք մեզի տարեկից և մեր դասակարգէն եղող անձեր տեսնելու : Բայց մօրաքոյր մը ունէինք, Օրիորդ Հօնօ-

բիա Ուէսթֆէլդ, որ Հարրօումի մօտ կը բնակի, և երբեմն երբեմն թոյտուութիւն կը ստանայինք երթալ կարճ այցելութիւն մը տալու անոր: Ծնունդի տօնի օրերը ձուլիա հոն անցուց և հոն հանգիպեցաւ կէս ամսական առնող նաւատորմիդի տեղակալի մը, որու հետ նշանուեցաւ: Վերադարձին խորթ հայրս իմացաւ այս նշանախօսութիւնը և ուէսթարկութիւն չըրաւ, բայց ամուսնութեան համար որոշուած օրէն ճիշդ տասնըփնգ օր առաջ տեղի ունեցաւ այն զարհուրելի տրամը որ զիս զրկեց իմ միակ ընկերուհիէս»:

Շէրլօք Հօլմս բոլոր այս պատմութեան ընթացքին իր ակնոյն յենարանին կրթնած մնացած էր, աչքերը գոց ու գլուխը բարձրկի մը յենած, բայց պատմութեան այս կէտին աչքերը կէս մը բացաւ և այցելուին վրայ ակնարկ մը նետեց:

— Բարի եղէք շատ որոշ մանրամասնութիւններ տալու, ըսաւ:

— Խիստ դժուար, որովհետեւ այդ զարհուրելի գիշերուան ամէն մէկ վայրկեանը յիշողութեանս մէջ անջնջելիօրէն քանդակուած է: Ինչպէս ըսի բնակարաննիս շատ ինն է, և անոր մէկ թեւին մէջ միայն կը բնակինք. ննջասենեակները գետնայարկը կը գտնուին, և սրահները կեդրոնական տաղաւարին մէջ: Առաջին սենեակը սօքթօն Ռօյլօթինն էր, երկրորդը քրօջս, և երրորդ սենեակը իմս: Ասօնք իրարու մէջ դուռ չունին, բայց ամէնքն ալ միեւնոյն նրբանցքին վրայ կը բացուին: Լաւ կը հասկցնեմ կոր ըսածներս:

— Խիստ լաւ:

— Այս երեք սենեակներուն պատահանները

մարգագետնին վրայ կը նային: Այդ աղետալի գիշերը, ուր քոյրս մեռաւ, Տօքթօն Ռօյլօթ կանուի գնաց իր սենեակը, բայց չի պառկեցաւ, որովհետեւ քոյրս ձուլիա յանկարծ ինքզինքը անհանգիստ զգաց հնդկական ծանր սիկաուներու հոտէն զորս սօքթօնը սովորութիւն ունէր ծխելու: Անոր համար ալ ելաւ իր սենեակէն ու քովս եկաւ, բաւական մը մնաց ու միասին իր ամուսնութեան վրայ շաղակրատեցինք: Ժամը տասնըմէկին ոտքի ելաւ մեկնելու համար, բայց դրան վրայ կանգ առնելով՝

— « Հա՛, աղէկ միտքս ինկաւ, Հէլէն, կէս գիշերները սուշելու մը ձայն կը լսե՞ս կոր բնաւ:

— « Բնա՛ւ, պատասխանեցի:

— « Կ'ենթադրեմ թէ հաւանական չէ որ դուն սուշես քնացած ատենդ, չէ՞:

— « Ապահովաբար, բայց ինչո՞ւ կը հարցնես:

— « Որովհետեւ, սա վերջին օրերս, առաւրտան ժամը երեքին մօտերը, ամէն գիշեր, տկար, և սակայն որոշ սուշելու մը ձայն կը լսեմ: Քունս շատ թեթեւ է, և կ'արթննամ կոր: Չեմ կրնար կոր հասկնալ թէ ուրիշ կուգայ այդ ձայնը, քովի սենեակէն է թէ մարգագետնինէն: Կ'ուզէի գիտնալ թէ դուն ալ կ'իմանա՞ս կոր այդ սուշումը:

— « Ո՛չ: Հաւանականաբար պարտէզին մէջ վրանող գնչուներունը պիտի ըլլայ:

— « Կարելի է: Եւ սակայն, եթէ պարտէզին մէջէն կուգայ, զարմանալի է որ դուն ալ ինծի պէս չես լսեր այդ սուշումը:

— « Այո, բայց գիտես որ իմ քունս քուկիներդ չափ թեթեւ չէ:

— «Օ՛հ, թողէ՛ք որ մեծ կարեւորութիւն մը չունի, աւելցուց ժպտելով: Յետոյ դուրս ելաւ, և վայրկեան մը ետք լսեցի որ բանալիով կը գոցէր իր դուռը:

— Իրա՞ւ, ըսաւ Հօլմս, ամէն գիշեր այդպէս կը կղպէ՞ր՝ ձեր դուռը:

— Միշտ:

— Ինչո՞ւ:

— Կարծեմ ըսի որ սօքթօրը յովազ մը և կապիկ մը ունէր, հետեւաբար մինչեւ որ դուռներս նիս չի կղպէինք ինքզինքնիս ապահով չէինք զգար:

— Հասկնալի է, շարունակեցէ՛ք, կ'աղաչեմ:

— Այդ գիշերը չկրցի ընանալ: Դժբաղդու-
թեան մը տարտամ մէկ նախազգացումը կը ճըն-
չէր վրաս: Դոյրս ու ես, կը յիշէք հարկաւ, երկ-
ւորեակներ էինք և գիտէք անշուշտ թէ ի՛նչ
նուրբ կապեր իրարու կը միացնեն իրարու այսչափ
մօտ եղող հոգիները: Դուրսը սարսափելի օդ մը
կար: Հովը յորձանապտոյտ կը սուլէր և յորդ
անձրեւ մը կուգար պատուհաններուն վրայ կը
փչրուէր: Յանկարծ, փոթորիկին գոռում գոչու-
մին մէջ, խելայեղ կնոջ մը յօստահատական
ճիշդ լսեցի ու ճանչցայ քրոջս ձայնը: Անկողնէս
վար նետուեցայ, չալ մը առի վրաս ու նրբանց-
քին մէջ խոյացայ: Ծիշդ դուռը բացած վայրկեա-
նիս էր որ, լսել կարծեցի քրոջս նկարագրածին
նմանող թեթեւ սուլում մը և վայրկեան մը յե-
տոյ լսեցի նաեւ հնչուն ձայն մը որպէս թէ մետա-
ղի կոյտ մը գետին իյնար: Յետոյ քրոջս դուռը
դանդաղօրէն բացուեցաւ: Զարհուրած կապ առի

չգիտնալով թէ ի՛նչ պիտի ըլլար ու դրան այդ-
բացուածքին վրայ, նրբանցքին կանթեղին լոյսով
տեսայ բուն իսկ քոյրս, որ երեսը ստսկումէն դեփ
դեղին կտրած, օգնութեան կանչելու պէս շարժում-
ներ կ'ընէր և գինով մարդու մը պէս կը տատա-
նէր: Վազեցի քովը, թեւերուս մէջ առի, բայց
ծունգերը կ'իջնուեցան և գետին ինկաւ: Սարսա-
փելի չարչարանքներու մէջ կը գալարուէր և ան-
դամները զարհուրելի կերպով կը ցնցուէին: Նախ
կարծեցի թէ չի ճանչցաւ զիս, բայց երբ վրան
ծռեցայ, այնպիսի ձայնով մը պոռաց զոր երեք
չպիտի կրնամ մոռնալ. «Օ՛հ, Աստուած իմ, Հե-
լէն: Երիզն էր, կէտկիտաւոր երիզը⁽¹⁾»: Ուրիշ բան
մըն ալ պիտի ըսէր, և իր ձգտուած մարմինը կարծես
սօքթօրին սենեակին պատը ծակել անցնիլ կ'ու-
զէր, բայց նոր ցնցում մը զինքը բռնեց ու ալ
չկրցաւ խօսիլ: Նրբանցք խոյացայ, խորթ հայրս
կանչելով, և տեսայ որ գիշերազգեստ մը հագած
աճապարանքով իր սենեակէն դուրս կ'ելլէր: Երբ
քրոջս քով դարձանք, ինքզինքը կորսնցուցիր էր
ան: Տօքթօրը չրթունքներուն վրայ քանի մը կա-
թիլ քօնեակ կաթեցուց և մարդ զրկեց գիւղին
բժիշկը բերելու, բայց մեր բոլոր ջանքերը պարա-
պը գացին: Կեանքը հետզհետէ լքեց զինքը և մե-
ռաւ առանց ինքզինքը գտնելու: Այսպէս եղաւ
իմ սիրելի քրոջս սարսափելի վախճանը:

(1) Հոս բնագրին մէջ բառերու կրկին առում մը
կայ, զոր հարելի չէ հայացնել. bande բառը թէ խուսք կը
նշանակէ եւ թէ կապ, երիզ: Պատմութեան ընթացքին
յայտնի պիտի ըլլայ թէ այս երկրորդ խմբատով առնելու է
նորատի աղջկան արձակած աղաղակը: Ե. Թ.

— Վայրկեա՛ն մը, ըսաւ Հօլմս. բոլորովին ապահով էք այդ սուլումը և այդ մետաղին անկումին աղմուկը լսած ըլլալնուդ. կրնայի՞ք ձեր պատուոյն վրայ երդում ընել այդ մասին:

— Գաւառին արդարութեան պաշտօնեան ալ ճիշդ նոյն հարցումն ըրաւ քննութեան պահուն: Համոզուած եմ թէ լսած եմ, և սակայն, այդ փոթորիկի պահուն և այդ հինցած տանը հեծութիւններուն մէջ, կրնա՛յ ըլլալ որ սխալած ըլլամ:

— Գոյրերնիդ հագուած էր:

— Ո՛հ, դիշերային արդուզարդով էր: Աջ ձեռքին մէջ վառած լուցկի մը գտնուեցաւ և ձախ ձեռքին մէջ, նոյն իսկ լուցկիին տուփը:

— Ի՛նչ որ կ'ապացուցանէ թէ լոյս վառել ու չորս կողմը նայել ջանացեր է: Այս՝ կարեւոր է: Ի՛նչ եղաւ քննութեան արդիւնքը:

— Քննութիւնը շատ մանրակրկիտ կերպով առաջ տարուեցաւ, որովհետեւ գաւառին մէջ Տօքթ. Ռօյլօթի վարմունքը ծանօթ էր, սակայն այդ մահուան ոչ մէկ խելքի մօտ պատճառ կարելի եղաւ գտնել: Նոյն իսկ իմ վկայութեամբս կ'ապացուցուէր թէ դուռը ներսէն կղպուած էր. իսկ պատուհաններն ալ ապահովուած էին հին փեղկերու այն երկաթէ ձողերով, զորս ամէն գիշեր կը դնէինք: Պատերը խնամքով քննուեցան և ունէ տեղ պակասութիւն մը չի գտնուեցաւ, տախտակածն ալ հիմնովին խուզարկուեցաւ, ոչ նուազ անյաջողութեամբ: Շրմինէն լայն է, բայց քիչ վերօք գոցուած է չորս երկաթէ ձողերով: Ստոյգ էր ուրեմն որ քոյրս բոլորովին մինակն էր, իր մահուան պատճառ եղող դէպքին պահուն:

Ասոնցմէ զատ մարմինին վրայ ալ ունէ բռնութեան հետք չկար:

— Հապա թո՞ղք:

— Այդ տեսակէտով ալ քննեցին բժիշկները, նորէն ապարդիւն:

— Ուրեմն ի՛նչ բանի կը վերագրէք դուք այս դժբաղդ նորատի աղջկան մահը:

— Ես համոզուած եմ որ վախը և ջղային զղրդումն է անոր պատճառը: Բայց թէ ի՛նչ բան այդչափ սարսափ մը ազդած է իրեն, չեմ կրնար կոր երեւակայել:

— Այդ գիշերը պարտէզին մէջ գնչուներ կային:

— Այո՛, գրեթէ միշտ կան:

— Ահ, ի՛նչ գաղափար ներշնչած է ձեզ երիզի մը, կէտկիտաւոր երիզի մը մասին ձեր քրոջ ըրած յայտարարութիւնը:

— Նախ մտածեցի որ ատիկա իր ցնորքին մէկ պարզ ազդեցութիւնն էր, քանի որ այդ բացագանչութիւնը մարդերու խումբի մը համար ալ կրնար ըլլալ, օրինակի համար պարտէզին մէջի գնչուներու խումբին: Մտածեցի թէ արդեօք անոնցմէ շատերուն իրենց գլխուն կապած գունաւոր թաշկինակներն էին արդեօք որ քրոջս այդ տարօրինակ ածականը գործածել թելադրեր էին:

Հօլմս գլուխը օրօրեց գո՛հ ըլլալէ շատ հեռու եղող մարդու մը դէմքով:

— Ատիկա շատ խորհրդաւոր կ'երեւայ կոր ինծի, ըսաւ: Շարունակեցէք, կ'աղաչեմ, ձեր պատմութիւնը:

— Երկու տարի անցան այդ օրէն ի վեր, ու մինչեւ այս վերջին օրերս կեանքս ուրիշ ժամանակներէ չատ աւելի միայնակ սահեցաւ. սակայն գրեթէ ամիս մը առաջ, երկար տարիներէ ի վեր ունեցած մէկ բարեկամս զիս ամուսնութեան խնդրելու պատիւը բռնաւ ինծի: Էրմիթէյճ, Բէրսի Էրմիթէյճ կը կոչուի, և Ռիտինկի մօտ Քրէյն Ուօթըր բնակող Պ. Էրմիթէյճի երկրորդ որդին է: Խորթ հայրս ու է առարկութիւն չըրաւ այս ծրագիրիս, և գարնան պիտի ամուսնանանք միասին: Երկու օր առաջ նորոգութիւններ սկսանք շէնքին արեւմտեան թեւին մէջ և հարկ եղաւ սենեակիս պատը ծակել. այս պատճառաւ ստիպուեցայ տեղափոխուիլ և գացի տեղափոխուեցայ քրոջս մեռած սենեակը, և պառկեցայ ճիշդ այն անկողինը ուր ինք կը պառկէր: Սրդ, երեւակայեցէք հիմա թէ ինչ եղաւ. զարհուրանքի իմ սարսուռս երբ այս վերջին գիշերը, երբ քունս փախած իմ տխուր բաղդիս կը մտածէի, յանկարծ, գիշերուան լուսութեանը մէջ, ականջիս եկաւ այն հազիւ լսելի սուլումը որ քրոջս մահուան ազդանշանը եղեր էր: Մէկ ոստումով ոտքի ցատկեցի ու կանթեւ վառեցի, բայց բան մը չտեսայ սենեակիս մէջ: Չափազանց յուզուած և անկարող հորէն պառկելու, հագուեցայ և արեւը ծագածին պէս դուրս սահեցայ տունէն, դիմացնիս գտնուող Լա Բուռօն պանդոկէն տօկ-քառթ մը վարձեցի և գացի Լիթըրֆէտ, ուրկէ չիտակ հոս եկայ այս առտու, ձեզ տեսնելու և ձենէ խորհուրդ ուզելու միակ նպատակով:

— Լաւ ալ ըրիք, պատասխանեց բարեկամս. բայց ամէն բան ըսի՞ք ինծի:

— Այո՛, ամէն բան:

— Միս Ռօյլօթ, ճիշտը չէք ըսեր կոր. կը խնայէք կոր ձեր խորթ հօրը:

— Ի՞նչ, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

Իբր բոլոր պատասխան, Հօլմս, նորատի աղջրկան թեւին սեւ տանթէլը վեր վերցնելով երեւան հանեց անոր ձեռքը զոր ծունգերուն վրայ հանգչեցուցեր էր. ալջկան փափուկ դաստակին վրայ հինգ մեռելագոյն կէտեր, չորս մատներու և ըթամատի մը նշանները, դրոշմուներ էին հոս, ըսաւ:

— Վայրագօրէն վարուէք է ձեր հօտ, ըսաւ Հօլմս:

Մանկամարդ աղջիկը կասկարմիր կտրեցաւ և իր ցաւած դաստակը ծածկելով.

— « Խիստ մարդ մըն է, ըսաւ. և թեւեւ ինք ալ չի գիտեր թէ ո՛ր աստիճան ուժով է: »

Երկար լուսութիւն մը տիրեց որու միջոցին Հօլմս, ծնօտը ձեռքերուն, և աչքերը սեւեռած շրմինէին մէջ ճարճատող կրակին՝ անշարժ մնաց:

— Շատ մութ խնդիր մըն է աս, ըսաւ վերջապէս և մեր վարուելակերպը որոշելէ առաջ հազար մանրամասնութիւններ կան զորս գիտնալ կ'ուզէի: Բայց կարելի չէ վայրկեան մը անգամ կորսնցնել: Եթէ նոյնիսկ այսօր Սթօք Մօրէյն կորսնցնել, մեզի կարելի՞ է, առանց ձեր խորթ հօրը գիտնալուն, այդ սենեակները այցելել:

— Այո՛, արդէն ինքն ալ կարեւոր գործի մը համար ճիշտ այսօր քաղաք գալու խօսք կ'ընէր կոր:

Հաւանական է որ մինչեւ իրիկուն դուրսը ըլլայ, և մեր գործը բնաւ չի խանգարէ: Հիմա աղախին մը ունինք, բայց պառաւ և ապուշ կին մըն է և դիւրաւ կրնամ հեռացնել զինքը:

— Շատ լաւ: Առարկութիւն մը ունի՞ք այս չըջացուած թան դէմ, Ուաթսըն:

— Բացարձակապէս ոչ մէկ առարկութիւն:

— Ըսել է միասին կ'երթանք: Իսկ դուք, օրիորդ, գործ մը ունի՞ք հոս:

— Մէկ քանի այցելութիւններ մինակ, քանի որ քաղաք եկեր եմ. ցորեկուան թռչնով կը դառնամ, և ձեր եկած ատեն հոն կ'ըլլամ:

— Յորեկէն վերջ կանուխ վստահ եղէք որ պիտի գանք: Ես ալ կատարելիք քանի մը գործեր ունիմ: Նախաճաշի չէ՞ք մնար մեզի:

— Ո՛չ, պէտք է մեկնիմ: Հիմա որ ցաւս վրասահեցայ ձեզի, կարծես սիրտս շատ մը թեթեւացաւ: Յտեւութիւն ուրեմն, և շուտով:

Իր թանձր քօշը երեսին վրայ իջեցուց և թեթեւ քայլերով դուրս ելաւ:

— Ի՞նչ կը մտածէք այս ամէնուն վրայ, Ուաթսըն, հարցուց Հօլմս, աթոռին վրայ փռուելով:

— Ասիկա ինծի խիստ մութ ու չարաշուք գործ մը կ'երեւայ:

— Այո՛, մութ, ու չարաշուք ալ:

— Եւ սակայն, եթէ այս կնոջ բոլոր ըսածները ճիշդ են, եթէ տախտակամածն ու պատերը աւրուած չէին բնաւ, և եթէ դուռը, պատուհանն ու շրմինէն անանցանելի են, անվիճելի է որ քոյրը մինակ էր մեռած պահուն:

— Այդ պարագային գիշերային այդ սուլումները ու մահամերձին տարօրինակ խօսքերը ինչպէս պիտի մեկնէք:

— Ձեմ գիտեր ի՞նչ մտածեմ:

— Եթէ քոյլ քոյլի բերենք այդ գիշերային սուլումները և տօքթօրին հետ այնքան մտերիմ եզոզ գնչուներուն ներկայութիւնը, իր խորթ աղջկան ամուսնութիւնը արգիլելու մէջ իր ունեցած խոշոր շահը, մահամերձին խուճիկ մը նկատմամբ ըրած ակնարկութիւնը, և վերջապէս սա բանը թէ Միս Հէլէն Սթօնըր մետաղի մը դետին իյնալուն ճայնը առած է ինչ որ կրնայ յառաջ եկած ըլլալ փեղկերուն երկաթի ձողերէն մէկուն տեղափոխուելովը, ինծի կը թուի որ զաւտնիքին բացատրութիւնը այդ կողմէն պէտք է փնտռել:

— Բայց այդ պարագային, այդ գնչուները ինչ են ըրած:

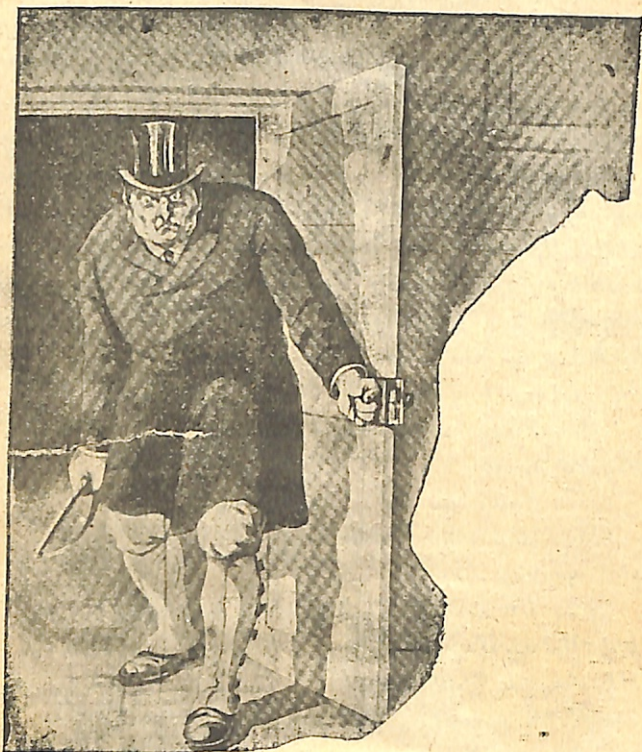
— Իրաւ որ ես ալ չեմ գիտեր:

— Ձեր տրամաբանութիւնը շատ խելքի մօտ չեմ գտներ կոր:

— Ես ալ, և ճիշտ ատոր համար է որ այսօր իսկ Սթօք Մօրէյն պիտի երթանք: Կ'ուզեմ տեսնել թէ մտքին ներկայացող առարկութիւնները իրաւացի՞ են լրջօրէն, թէ կրնան ջուրը ձգուիլ: Բայց սա՛ ինչ գործ...»

Մեր սրահին դրան մէկէնիմէկ բացուիլը և սեւ մին վրայ բարձրահասակ մարդու մը երեւնալն էր որ այս բացագանչութիւնը արձակել տուեր էր ընկերոջս: Այդ անձին հագուստը շնորհքով մարդու մը հագուստին և երկրագործի մը հագուստին մէկ տարօրինակ խառնուրդն էր, բարձրաձեւ

գլխարկ մը դրեր է՝ դուռը, երկար ընտելիօթ մը հագեր էր և խիստ բարձր զոյգ մը ստնապաններ անցուցեր էր ստքերուն. ձեռքը որսի մորակ մը

Մրանին դուռը յանկարձ բացուեցաւ և բարձրահասակ մարդ մը երեցաւ գրակը մեջ . . . (էջ 57)

բռնած էր։ Այնքան մեծ էր որ գլխարկը դրան ձեղունին կը դպէր, և այնքան լայն որ կարծես ամբողջ դուռը լեցուցեր էր։

Հազար խորշումներով ակօսուած ու արեւէն

այրած իր լայն դէմքը, ամենայնուրեւ մոլութիւններու զրոյմը կը կրէր. նայուածքը կարգաւ մենէ մէյ մը մէկուն մէյ մը միւսին վրայ կանգ կ'առնէր. իր խորը թաղուած, և մաղձով լեցուն աչքերը և իր կեռ ու բարակցած քիթը որսի ծեր թռչունի մը երեւոյթը կուտային իրեն։

— Ձենէ սփռն է Հօլմսը, հարցուց այս կարգէ դուրս մարդը։

— Ե՛ս, պարոն, բայց պիտի փափաքէի գիտնալ թէ որու հետ պատիւ ունիմ խօսելու, ըսաւ ընկերս առանց յուզուելու։

— Ես եմ Տր. Կրիմըսպի Ռօյլօթը, Սթօք Մօրէյնէն։

— Վայ, իրա՞ւ, տօքթօր, ըսաւ Հօլմս, մեղբանուշ չեչտով մը, կ'աշաչեմ, ակթոռ մը առէք։

— Բնա՛ւ։ Խորթ աղջիկս հոս եկաւ։ Մինչեւ վերջը իրեն հետեւեցայ։ Ինչե՞ր պատմեց ձեզի։

— Այս եղանակին համար շատ ցուրտ կ'ընէ կոր, չէ՞, պատասխանեց Հօլմս։

— Ի՞նչ ըսաւ ձեզի, պնդեց ծերունին՝ կատաղած։

— Բայց կ'ըսեն թէ հիւրիկները այս տարի շատ աղուոր պիտի ըլլան, շարունակեց բարեկամս պաղարկնով։

— Հա՛, հա՛, պատասխանել չէ՞ք ուզեր, ըսաւ այցելուն, քայլ մը առաջ դալով և մորակը շաշեցնելով, ա՛, ձեզի կը ճանչնամ, ստահակ, ձեր վրայ խօսուելը լսեր եմ արդէն։ Հօլմսն էք դուք։ Բարեկամս ժպտեցաւ։

— Հօլմս, այն մարդը որ իրեն չի վերաբերող բաներուն կը խառնուի։

Բարեկամս չէնք շնորհք ժպտեցաւ :

— Հօլմս, Սքօթլէնտ եարտի կօշկաներկը :

Հօլմս այս անգամ բոլոր սրտովը խնդաց :

— Կը շահաքրքրէք կոր զիս, մինակ, կը խընդրեմ որ երբ դուրս ելնէք դուռը գոցէք, որովհետեւ շնորհքով օգի հոսանքի մէջ թողուցիք մեզ :

— Նախ պարկս լաւ մը պարպեմ, ետքը կը մեկնիմ : Ես կ'արգիլեմ ձեզ որ իմ գործերուս խառնուիք : Գիտեմ որ Միս Սթօնըր հոս եկաւ. ետեւէն պտտեցայ : Ես վտանգաւոր եմ դէմս ելլել փորձողին : Լաւ նայեցէք :»

Սրագօրէն մօտեցաւ, և լայն թուխ ձեռքովը պողպատէ հաստ ունեկին բռնածին պէս երկուքի ծալլեց :

— Ձգուշացէք և հեռու կեցէք, ոռնաց, և ծուռուծուռ դարձած ունեկին վառարանին մէջ նետելով, խոշոր քայլերով դուրս ելաւ :

— Ի՛նչ քաղաքավար մարդ է, ըսաւ խնդալով Հօլմս : Իրեն չափ մեծղի չեմ, բայց եթէ քիչ մըն ալ մնար, պիտի ցուցնէի իրեն թէ իմ դաստակաւ ալ իրենը կ'արժէ : Այս ըսելով՝ Հօլմս ձեռքը առաւ պողպատէ ունեկին և մէկ հարուածով շտկեց :

— Կը տեսնէ՞ք սըւոր աներեսութիւնը. զիս պաշտօնական ոստիկանութեան հետ կը չիփթէ : Այս պատահարը՝ հրապոյր մը աւելի կուտայ մեր քննութեան. յուսամ մինակ որ մեր պղտիկ բարեկամուհին ետեւէն մարդ պտտիլ ձգելու անխոհմտութեան պատիժը չը պիտի քաշէ : Ու հիմա Ուաթսըն, ապսպրենք նախաճաշը. յետոյ բժիշկներու սէնտիքային դրասնենակը երթամ ուր կը յուսամ թէ պիտի գտնեմ ինծի օգտակար եղող մէկ քանի տեղեկութիւններ :

Ժամը մէկը կար երբ Շէրլօք Հօլմս այցելութենէն դարձաւ՝ ծանօթագրութիւններով ու թուանշաններով ծածկուած կապոյտ թուղթ մը ձեռքը :

— Վախճանած կնոջ կտակը տեսայ, ըսաւ : Լաւ մը հասկնալու համար ատիկա, հոն գրուած եկամուտներու հիմակուան արժէքը պէտք եղաւ ճշդել : Ամբողջ եկամուտը որ անոր մեռած պահուն գրեթէ 1100 սթէրլինի կը բարձրանար, հիմա հաշիւ 750 ոսկի է, երկրագործական արտադրութիւններու արժէքին նուազման պատճառով : Աղջիկներէն ամէն մէկը ամուսնացած պահուն 250 ոսկի եկամուտի իրաւունք ունի : Ասկէ յայտնի է ուրեմն որ եթէ երկուքն ալ ամուսնանային, մեր սիրելի բարեկամին եկամուտը շատ նիհար օրապահիկ մը միայն պիտի հայթայթէր իրեն, և նոյն իսկ անոնցմէ մինակ մէկին ալ ամուսնութիւնը շատ խոշոր ծակ մը պիտի բանար իր եկամուտներուն մէջ : Ըսել է թէ այս առտուան խուզարկութիւնս պարապը չի գնաց, որովհետեւ աչք պատռելու չափ կ'ապացուցանէ թէ Տօքթօր Ռօյլօթ աշխարհի լաւագոյն պատճառներն ունի ամուսնական ամէն տեսակ ծրագիր արգիլելու : Արդ, Ուաթսըն, խնդիրը շատ լուրջ է և տատամսելու ատեն չէ, մանաւանդ որ ծերուկը հիմա գիտէ ալ որ իր գործերով կը հետաքրքրուիք : Ուրեմն եթէ պատրաստ էք, երթանք կառք մը բռնենք և չիտակ իջնենք Վաթթըլօյի կայարանը : Երախտապարտ պիտի ըլլամ եթէ ձեր ընկօլվէին ալ գրպաննիդ սահեցնէք : Թիւ 2 էլէյ մը պատուական փաստ մըն է պողպատէ ունեկները երկուքի ծալլել կրցող անձերու դէմ : Քովը ակռայի

վրձին մըն ալ աւելցուցէք, ու ճամբայ ելլենք:
Վաթէրլօ բաղդը ունեցանք Լիթերնէտ մեկ-
նող թռէն մը մտնելու, ուր իջնելով՝ անմիջապէս
հոն կայարանին օթելին մէջ կառք մը վարձեցինք
որ մեզ Սըրրէյի հրապուրիչ ճամբաներէն չորս
հինգ մղոն տեղ պտտցուց: Գարնան հնչապի օր
մըն էր, աղուոր արեւով մը զուարթացած զոր եր-
բմն երբեմն քանի մը թեթեւ ձիւնառապիտակ ամ-
պեր կուգային կը քօղքէին: Ըամբուն եղերքի ծա-
ռերն ու ցանկերը սկսեր էին բողբոջիլ և օդը լեց-
ուեր էր խոնաւ հողի այդ աղուոր հոտով: Ինչ
տարօրինակ հակադրութիւն մը կար յայտով այն-
չափ հարուստ բնութեան այդ զարթօնքին և այն
չարաչուք գործին միջեւ ուր մտեր էինք: Ընկերս՝
կառքին առաջքը նստած, թեւերը ծալլեր, գլու-
խարկը մինչեւ աչքերը իջեցուցեր, ծնօտը
կուրծքին կախեր՝ և կորսուէր էր իր խորհրդա-
ծութիւններուն մէջ: Յանկարծ սարսուռաց, ուսիս
զարկաւ, և մատները մարգագետիններուն երկա-
րելով՝

— Նայեցէք, գոչեց:

Ցցուցած ուղղութեամբ նայելով հոծ պարտէզ
մը նշմարեցի որ թեթեւ զառիվերով մինչեւ պուրակ
կը բարձրացար: Ծիւղերուն ընդմէջէն կ'ընդուն-
մարուէին շատ հին տան մը գորշ փեղկերը և
խիստ բարձր դադաթը:

— Սթօք Ս'օրէյնն է, հարցուց:

— Այո՛, Պարոն, Տօքթօր Կրիմըսայի Ռօյլօթի
տունն է, պատասխանեց կառապանը:

— Նորոգութիւն կայ, ու հոն կ'երթանք կոր
ըսաւ Հօլմս:

— Ահա՛ւատիկ գեղը, ըսաւ կառապանը՝ ձախ
կողմը քիչ մը հեռուօք խումբ մը տանիքներ ցուց-
նելով: Բայց եթէ տուն երթալ կ'ուզէք, է՛ն կարճ
ճամբան սա ցանկապատէն անցնել, և դաշտերու
մէջերէն հետեւին է այն ճամբուն, ուր այս պա-
հուս, նայեցէք, տիկինը կը պտտի:

— Այդ տիկինը կարծեմ Միս Սթօնըրն է, այն
պէս չէ՞, պատասխանեց Հօլմս, աւելի լաւ տես-
նելու համար ձեռքերով աչքը պատսպարելով:
Այո, ինծի ալ այնպէս կ'երեւայ թէ շատ ճիշդ
կ'ըսէք կոր:

Ու վճարելէ յետոյ կառքէն վար իջանք, որ
ետ դարձաւ, դէպի Լիթերնէտ:

— Աւելի լաւ համարեցի, ըսաւ Հօլմս ցանկա-
պատին վրայէն անցնելով, այս տղուն հաւտացնել
թէ իբրեւ ճարտարապետներ որոշ աշխատութիւն
մը կատարելու եկեր ենք հոս: Ասով քիչ կը շա-
ղակաւան մեր մասին: Բարեւ, Միս Սթօնըր:
Կը տեսնէք որ մեր խօսքը բռնող ենք:

Մեր ծանօթուհին ուրախ դէմքով մը աճա-
պարեր էր դէմերնիս գալու:

— Այնչափ անհամբերութեամբ կը սպասէի
կոր ձեզի, բացառանչեց սրտաղեղ՝ ձեռքերնիս
թօթուելով: Ամէն բան սքանչելիօրէն լաւ կ'եր-
թայ: Տօքթօր Ռօյլօթ քաղաք դացած է և հա-
ւանական չէ որ իրիկուընէ առաջ ետ դառնայ:

— Այո առտու երջանկութիւնը ունեցանք
ձեր հօրը հետ ծանօթանալու, ըսաւ Հօլմս,
և քանի մը բառերով պատմեց տեսակցութիւննիս:
Միս Սթօնըր դեմի դեղին կարեր էր:

— Մեծդ Աստուած, գոչեց, ըսել է ետեւէս եկեր է:

— Անտարակոյս:

— Այնքան խորամանկ է որ բնաւ ինքզինքս ապահով չեմ գգար: Ի՞նչ պիտի ըսէ երբ ետ դառնայ:

— Թո՛ղ հանգիստ կենայ կեցած տեղը, որովհետեւ կրնայ իրմէ աւելի խորամանկի հետ գործ ունենալ: Դուռներնիդ բանալիով կղպեցէք այս գիշեր: Եթէ բռնութիւն րանեցնել ուզէ, ձեզի Հարօու կը տանինք ձեր մօրաքրոջ: Հիմա ժամանակնիս պարապը չի վատնենք, և առանց ատեն կորսնցնելու ցցուցէք մեզ բոլոր մեր քննելիք սենեակները:»

Տունը գորշագոյն քարերով շինուած էր և վրան շատ տեղ մամուռ բուսեր էր. կեդրոնը բարձր տաղաւար մը ունէր որու երկու կողմերը կիսաշրջանակաձեւ երկու թեւեր կը տարածուէին: Այս թեւերէն մէկուն պատուհանները կոտորտեր էին ու անոնց տեղ տախտակներ փակցուեր, և տանիքն ալ մասամբ մը փշեր էր, որով աւերակի մը երեւոյթը աւեր էր այս մասը: Լաւագոյն վիճակ մը չունէր նաեւ կեդրոնական մասը, բայց աջ թեւը համեմատաբար նոր կ'երեւար. պատուհաններուն վարագոյրները և շրմինէներէն բարձրացող կապոյտ ծուխը կը ցուցնէին գոնէ թէ այս կողմը մարդիկ կը բնակէին: Պատին առջեւ լստտակ մը կը բարձրանար և պատը ծակուած էր. և սակայն ոչ մէկ գործաւոր կ'աշխատէր: Հօլմս մարմանդին վրայ՝ որ նոյնպէս շատ գէշ պահուած էր, վեր վար պտտեցաւ և ամենախորունկ ուշադրութեամբ

քննեց արտաքին բացուածքները:

— Ահաւասիկ կարծեմ սա է ձեր սենեակին պատուհանը. ասոր քովը, մէջտեղը՝ ձեր քրոջ սենեակինը և կեդրոնական տաղաւարին ամէնէն մօտիկը Տօքթ. Ռօյլօթի սենեակինը:

— Ճիշդ ու ճիշդ: Բայց՝ այս պահուած մէջտեղի սենեակն է իմինս:

— Նորոգութիւններուն համար, այնպէս չէ: Բայց... բայց կարծեմ այս պատը բնաւ պէտք չունէր նորոգութեան:

— Այո՛, բնաւ. ատիկա պարզապէս պատրուակ մը կ'երեւայ ինծի սենեակս փոխել տալու:

— Ա՛, շատ թելադրիչ բան մըն է ատ: Արդ, այդ թեւին միւս կողմը կը բաղկանայ նրբանցքէ մը որու վրայ կը բացուին սենեակները, չէ՞: Կ'ենթադրեմ թէ այն կողմն ալ պատուհաններ կան:

— Այո, կան, բայց շատ պզտիկ, նոյն իսկ այնչափ նեղ որ կարելի չէ որ մարդ մը կարենայ անցնիլ:

— Ամէն պարագայի մէջ, քանի որ կ'ըսէք թէ երկուքդ ալ գիշերները կը կղպէք ձեր դուռները, այդ կողմէն կարելի չէ ներս մտնել: Կ'ուզէ՞ք բացութիւնը ունենալ ձեր սենեակը երթալու և ներսէն ձեր փեղկերը գոցելու:

Միս Սթօնը հնազանդեցաւ, և Հօլմս, բայց պատուհանը խնամքով քննելէ յետոյ, բոլոր կարելի միջոցները փորձեց փեղկը բռնի բանալու, բայց չի յաջողեցաւ: Ճեղք մը իսկ չիկար, ուրկէ կարելի ըլլար դանակ մը խօթել զայն գոցող ձողը վեր վերցնելու համար: Իր խոշորացոյցին օգնութեամբ մօտէն նայեցաւ ծխնիներուն, բայց հաստ երկաւ

Թով շինուած էին և ամուր մը հաստատուած պատերուն մէջ :

— Հը՛մ, բրաւ վարանոտ դէմքով մը ու ծնօտը քերելով, իմ եղբակացու թիւնս ի հիմանց կը սխալի կոր : Երբ փեղկերը գոց են, ոչ ոք կարող է հոսկէ ներս մտնել : Հիմա նայինք թէ ներսի կողմէն կատարուած քննութիւն մը ու է հետք չը պիտի տայ մեզի :

Պզտիկ գուննէ մը ներս կը մտցուէր կիրով ձերմկցած պատերով նրբանցքին մէջ՝ որու վրայ երեք սենեակները կը բացուէին : Հօլմս չի նայեցաւ անգամ երրորդ սենեակին, այլ անմիջապէս մտանք երկրորդ սենեակը, ճիշդ հոն ուր հիմա Միս Սթօնըր կը բնակէր և ուր անոր քոյրը մեռեր էր : Քիչ մը ցածկեկ ձեղունով և լայն շրմինէով սիրուն սենեակ մըն էր ատիկա, որոնք յաճախ կը գտնուէին հին տուներուն մէջ : Անկիւն մը մութ գոյնով հեշտադարան մը, ուրիշ անկիւն մը նեղլիկ, ձերձակ ներկուած անկողին մը, և պատուհանին ձախ կողմը, զարդարանքի սեղան մը : Այս երեք կարասիները, ողորիէ երեք փոքրիկ աթոռներ և Ուիլթըն կապերտի կտոր մը սենեակին ամբողջ կահ կարասին կը կազմէին :

Պատերը՝ թուխցած և որդերէ ծակ ծակ եղած կաշնեփայտէ զարդերով ծածկուած էին, այնքան հինցած ու այնքան գունաթափ որ անտարակոյս տունին հետ մէկտեղ շինուած ըլլալու էին : Հօլմս աթոռներէն մին անկիւն մը հրեց ու նստաւ վրան, բացարձակապէս լուռ, և աչքերը երկարօրէն պտտուց սենեակին բոլոր ծակ ու ծուկերը անոր բոլոր մանրամասնութիւնները մրտքին մէջ քանդակելու համար կարծես :

— Այս զանգակին թելը ո՞ւր կը յանգի, հարցուց վերջապէս անկողնին վերեւ կախուած չուան մը ցուցնելով, որու ծայրի գնդաձեւ զարդը բարձին վրայ ինկած էր :

— Աւախնին սենեակին հետ կը հաղորդակցի :

— Այս չուանը մնացեալ կարասիներէն շատ աւելի նոր կ'երեւայ ինծի :

— Ծիշտ է, հազիւ երկու տարի առաջ հաստատուած է :

— Կ'ենթադրեմ որ քոյրերնիդ ուզած է :

— Ո՛չ, չեմ կարծեր որ երբէք գործածած ըլլայ. մեր պէտքերը միշտ մեր ձեռքով կը տեսնէինք :

— Այդ պարագային այդչափ սիրուն զանգակի թել մը հարկ չկար հոգ դնելու : Հիմա թոյլ տուէք որ սա տախտակամածը քննեմ :

Փորի վրայ գետին պառկեցաւ և խոշորացուցով մանրամասնօրէն քննեց տախտակներուն մէջտեղի ձեղքերը : Նոյն կերպով քննեց նաեւ պատերուն փայտէ զարդերը : Յետոյ անկողնին մօտեցաւ, և ամէն մէկ կողմերը նայեցաւ, ինչպէս նաեւ այն պատը որու կրթներ էր : Վերջապէս զանգակին չուանը բռնեց և ուժով մը իրեն քաշեց :

— Ա՛, ա՛ս ի՞նչ է, կե՛լծ է :

— Ինչպէ՞ս, չի՞ հնչեր կոր :

— Ո՛չ, նոյն իսկ երկաթ թելի ալ կապուած չէ : Օ՛հ, բայց խնդիրը չափազանց հետաքրքրական կը դառնայ հետզհետէ : Նայեցէք, չուանը կարթի մը անցուած է, ճիշդ օդի անցքին վերելը :

— Բայց արտասովոր բան է աս, բնաւ նշմարած չունէի :

— Տարօրինակ, տարօրինակ բան, մրմնջեց

Հօլմս, չուանը իրեն քաշելով: Այս սենեակին մէջ մէկ երկու կարգէ դուրս բաներ կան արդէն. օրինակի համար, ի՞նչ ըսել այն յիմար ճարտարապետին որ երկու սենեակներուն միջնորմին վրայ օդ բանեցնելու ծակեր բացեր է, մինչդեռ այնքան պարզ էր ուղղակի արտաքին պատին վրայ բանալ:

— Այդ ծակն ալ դեռ նոր բացուած է, ըսաւ նորատի աղջիկը:

— Ա՛տ ալ զանգակի թելը հաստատուած աւանդ բացուած է, աւելցուց Հօլմս:

— Այո՛, այդ շրջանին խել մը մանր աշխատութիւններ կատարուեցան այստեղ:

— Բաւական տարօրինակ աշխատութիւններ. կեղծ զանգակի թել, և օդ չառնող օդի ծակ: Թոյլ տուէք հիմա, Միս Սթօնըր, որ միւս սենեակին մէջ շարունակենք մեր խուզարկութիւնները:

Տը. Կրիմսպի Ռօյլօթի սենեակը իր խորթ աղջրկան սենեակէն աւելի մեծ էր, բայց նոյն պարզ կերպով կահաւորուած: Փայտէ պարզ մահճի մը, մեծ մասամբ գիտական գիրքերով լեցուն դարան մը, թիկնաթու մը անկողնին քովիկը, պատին առջեւ փայտէ աթոռ մը, բոլորակ սեղան մը և խոշոր երկաթէ արկղ մը, ահաւասիկ սենեակին գլխաւոր կահ կարասին: Հօլմս դանդաղօրէն չորս կողմը պտտեցաւ, ամէն մէկ կարասին ամենաւանոր ուշադրութեամբ քննելով:

— Ասոր մէջը ի՞նչ կայ, հարցուց արկղին զարնելով:

— Խորթ հօրս գործի թուղթերը:

— Ա՛հ, ... տեսած էք բնաւ:

— Մէկ անգամ մինակ, քանի մը տարի առաջ:

Կը յիշեմ որ լեփ լեցուն էր թուղթերով:

— Արդ եօք պատահամա՞մբ մէջը կատու մը չկա՞յ կ'ըսէք:

— Ո՛հ, առ ի՞նչ զարմանալի մտածում է:

— Բայց սըւիկա տեսէք անգամ մը:

Եւ փոքրիկ, կաթով լեցուն պնակ մը ցցուց, որ անտուկին վրայ դրուած էր:

— Ձէ, տանը մէջ բնաւ կատու չունինք, բայց ունինք կապիկ մը և յովազ մը:

— Օ՛հ, այո՛, անտարակո՛յս: Յովազը իրա՛ւ է, կատուազգիներու շատ խոշոր մէկ տեսակն է, բայց կ'երեւակայեմ որ աման մը կաթը իրեն բաւելու չափ կերակուր մը չէ: Գաղտնիք մը կայ հոս զոր պէտք է հասկնամ:

Կղկտեցաւ փայտէ աթոռին առջեւ և անոր նստատեղին քննեց ամենամեծ ուշադրութեամբ:

— Հա՛, սապէս, ըսաւ, ա՛լ կասկած չի մնաց. և խոշորացոյցը գրկանը դնելով ոտքի ելաւ: Ա՛հ, ա՛հ, ահաւասիկ աւելի հետաքրքրական առարկայ մը:

Եւ անկողնին վերեւը կախուած որսի փոքրիկ մտրակ մը կը ցուցնէր, որու ծայրը կապ մը եղած էր սակայն, խեղդկապ մը:

— Ի՞նչ կը մտածէք ասոր մասին, Ուաթսըն:

— Բոլոր մտրակներու պէս աս ալ մտրակ մըն է: Մինակ չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ ծայրը այսպէս կապ չիներ են:

— Ատ մինակ՝ սովորական բան չէ արդէն, կարծեմ: Ա՛հ, խեղճ բարեկամներս, աս աշխարհը գէշ աշխարհ մըն է, և երբ մարդ մը իր իմացականութիւնը ոճիրին ի սպաս կը դնէ, պէտք է ամենազարչիկ եղեռներու սպասել: Ալ կարծեմ թէ

բաւական եղաւ տեսածս, Միս Սթօնըր, հիմա դրանք առջեւ ելլենք, եթէ թոյլ կուտաք :

Երբէք իմ բարեկամիս ճակատը այնքան մառախլապատ տեսած չունէի, քան որչափ երբ կը հեռանայինք միասին իր խուզարկութիւններու դաշտէն : Միս Սթօնըրն ու ես քանի մը անգամ արդէն մարմանդին վրայ վեր վար չափեր էինք, առանց իր խորհրդածութիւնները ընդմիջել համարձակելու, երբ ինքնին խզեց լուծութիւնը :

— Անհրաժեշտ է, Միս Սթօնըր, ըսաւ, որ ճշգրտօրէն, մինչեւ իր ամենամանր մանրամասնութիւններուն մէջ, հետեւիք ձեզի տալիք հրահանգներու :

— Բնաւ չպիտի շեղիմ :

— Խնդիրը չափազանց լուրջ է և վարանիլ չըլլար : Վտանգի մէջ է կեանքերնիդ :

— Ինքզինքս բոլորովին ձեզի կը յանձնեմ :

— Նախ և առաջ, բարեկամս ու ես գիշերը ձեր սենակը պիտի անցունենք :

Միս Սթօնըր ապուշ կտրեցաւ այնչափ որչափ ես :

— Այո՛, անհրաժեշտ է : Ըսեմ թէ ինչո՛ւ : Սա վարը տեսնուածը գիւղին պանդոկն է, անանկ չէ :

— Այո՛, Լա Բուռօնի պանդոկը :

— Շատ լաւ, ձեր պատուհանները հոնիէ կ'երեւան :

— Այո՛, շատ լաւ կ'երեւան :

— Երբ ձեր խորդ հայրը տուն դառնայ, գըլխու ցաւ մը պատրուակելով սենեակնիդ փակուեցէք, յետոյ երբ ինք ալ իր սենեակը քաշուի պառ-

կելու, բացէք ձեր փեղկերը և պատուհանն ալ վեր վերցուցէք առանց կեռիկը դնելու, ետեւը դրէք ձեր կանթեղը որպէս զի ազդանշանի տեղ ծառայէ մեզ . յետոյ պառկելու համար ինչ որ պէտք է առէ՛ք, և ձեր նախկին սենեակը քաշուեցէք : Չեմ կարծեր որ, նորոգութեան առթիւ եղած տակնուվրայութիւններուն հակառակ չի կարենաք գիշեր մը հոն անցնել :

— Օ՛հ, այո՛, դիւրաւ կրնամ :

— Մնացեալը մեր գործն է :

— Բայց ի՞նչ պիտի ընէք :

— Ամբողջ գիշերը ձեր սենեակը պիտի մնանք, որպէս զի հասկնանք թէ ի՞նչ է ձեզ այնքան սարսափեցնող աղմուկին պատճառը :

— Ես կը կարծեմ թէ, պարոն Հօլմս, արդէն հասկցած էք դուք, ըսաւ Միս Սթօնըր ձեռքը աւոր թեւին դնելով :

— Թերեւս :

— Այն ատեն, յանուն Աստուծոյ, ըսէք թէ ի՞նչ է քրոջս մահուան պատճառը :

— Խօսելէ առաջ նախապատիւ կը սեպեմ աւելի ապահով ապացոյցներ ունենալ :

— Բայց դոնէ կրնաք ըսել թէ իրաւունք ունի՞մ կարծելու թէ սարսափէն մեռած է :

— Չեմ կարծեր, ես կը հաւատամ թէ աւելի շօշափելի պատճառ մը կայ : Հիմա, պէտք է մեկնինք ալ, Միս Սթօնըր, որովհետեւ եթէ Տր. Ռօյլօթ յանկարծ վրայ գայ և մեզ հոս տեսնէ, մեր գործը կը վիժի բոլորովին : Յետեւութիւն, քաջ եղէք, որովհետեւ եթէ կատարէք բոլոր ըսածներս, շուտով ամէն վտանգ անցուցած պիտի ըլլաք :

Շէրլօք Հօլմս ու ես դիւրաւ երկու սենեակ

գտանք Քուռօնի պանդոկը, առաջին յարկին վրայ, մեր պատուհաններէն շատ լաւ կը տեսնէինք Սթօք Մօրէյնի դղեակին մուտքի դուռը և այն թեւը ուր կը բնակէին մէջինները: Գիշերուան սկիզբը տեսանք Տր. Կրիմսպի Ռօյլօթը որ կառքով կ'անցնէր. այնչափ խոշորակազմ էր որ աչքէ բոլորովին կը ծածկէր կառքը վարող բարակուկ սպասաւորը: Երբ տուն հասան, պզտիկ քիչ մը դժուարութիւն կրեց մինչեւ որ կարողացաւ ծանր դուռները բանալ. այս բանը սաստիկ անհամբերցուց տօքթօրը, որ բարկաճայթ աղաղակներով՝ որոնց սպառնալից շարժումներ ալ կ'ընկերանային, յայտնեց իր դժգոհութիւնը: Մինչեւ մեզի կուգային ձայները:

Կառքը պարտէզ մտնելէն քանի մը վայրկեան յետոյ, ծառերուն մէջէն փայլող լոյս մը յայտնեց մեզ թէ՛ տանուտէրը տեղաւորուած էր սրահներէն մէկուն մէջ:

Մթութիւնը հետզհետէ կատարեալ կ'ըլլար մեր շուրջը:

— Ուաթսըն, գիտէ՞ք թէ այս իրիկուն ձեզ հետս տանելու իրաւցնէ կը քաշուիմ կոր, ըսաւ յանկարծ Հօլմս, անվտանգ բան չէ բնաւ մեր այս գիշերուան արշաւանքը:

— Օգտակար պիտի ըլլամ ձեզի:

— Օգտակարէ աւելի:

— Այդ պարագային անպատճառ միասին պիտի գամ:

— Շատ երախտապարտ եմ, հաւատացէք:

— Բայց վտանգի վրայ կը խօսիք ու ատ բացորոշ կերպով կ'ապացուցանէ թէ այդ տունը տրւած ձեր այցելութենէն ինչ շատ աւելի տեղեկութիւններ հաւաքեր էք դուք:

— Ոչ, բայց ձենէ աւելի խորհրդածեր եմ: Ինչ որ տեսայ, դուք ալ տեսաք:

— Ես այդ զանգակի թելէն զատ նշանակելի բան մը չի տեսայ, և ատով հանդերձ չեմ կրնար կոր գուշակել ատոր ինչ նպատակով հոն դրուած ըլլալը:

— Օդ առնելու համար բացուած ծակն ալ տեսա՞ք:

— Այո՛, բայց երկու սենեակի միջև հաղորդակցութեան այսպիսի եղանակ մը ինծի շատ արտասովոր բան մը չերեւար կոր: Թողէք որ արդէն այդ ծակը այնչափ պզտիկ է որ մուկ մը անգամ չկրնար անցնիլ մէջէն:

— Տուն մտնելէ առաջ ևս արդէն կը սպասէի կոր ատանի օդի ծակ մը գտնելու:

— Ամմա ըրի՛ք:

— Սնտարակոյս: Չեմ գիտեր կը յիշէ՞ք որ իր պատմութեան մէջ Միս Սթօնըր իր քրոջը՝ Տօքթօր Ռօյլօթի ծխած սիկաւին հոտը առնելուն խօսքը ըրաւ: Ատկէ բնականաբար պէտք էր հետեւցնել թէ երկու սենեակներուն միջև ու է կերպով հաղորդակցութիւն մը կար, անանկ հաղորդակցութիւն մը որ սակայն ամէն տեսակէտով շատ մանր բան մը պէտք է ըլլար, քանի որ արդարութեան պաշտօնեային տեղեկագիրը չէր յիշատակեր անգամ ատիկա: Ատկէ եզրակացուցեր էի արդէն թէ օդի ծակ մը պէտք էր ըլլար անպատճառ:

— Բայց ատոր մէջ ի՞նչ անպատահութիւն կը գտնէք կոր:

— Ի՛նչ գիտնամ, բայց գոնէ ատոր մէջ եղելութիւններու հետաքրքրական զուգադիպութիւն

մը կայ: Օգի ծակ մը կը բացուի, զանգակի թել մը կը կախուի, և այդ անկողնին մէջ պառկող անձը տարօրինակ մահով մը կը մեռնի. զարմանալի բան չէ:

— Աստ ամէնուն միջեւ ևս ոչ մէկ յարաբերութիւն կը տեսնեմ:

— Յետոյ, այդ անկողնին վերաբերութիւն ունեցող խիստ մասնաւոր բան մը չի դիտեցիր:

— Ոչ:

— Տախտակամածին դամուած է: Սովորութիւն է անկողինը այսպէս տախտակամածին դամել:

— Ձեռք կարծեր:

— Ատով՝ նորաւի աղջիկը չէր կրնար անկողնին տեղը փոխել. ստիպուած էր միշտ օգի ծակին և թելին տակը մնալ. որովհետեւ կրնանք թել միայն անուանել զայն, և ոչ թէ զաւգակի թել քանի որ երբէք զանգակ չէ դրուած ծայրը:

— Հօլմս, գոչեցի, տարտամօրէն կը սկսիմ կոր հասկնալ ձեր միտքինը: Ճիշտ ժամանակին կը հասնինք կոր սոսկալի և մաքրափէլեան ոճի մը արգիլելու համար:

— Խիստ սոսկալի ու խիստ մաքրափէլեան: Երբ բժիշկ մը գէշի կը դառնայ, ոճրագործներուն ամէնէն զարնուրելին կ'ըլլայ, որովհետեւ իր կողմին ունի պաղարիւնն ու գիտութիւնը: Բայմէր և Բրիթշարտ իրենց արհեստին մէջ առաջիններն էին: Բայց մեր մարդը ալ աւելի բարձրը յառած է աչքը, բայց կը յուսամ, Ուաթսըն, թէ, իրմէն աւելի ճարպիկ պիտի փրթինք մենք: Հիմա այս սոսկալի բաները անձամբ հաստատելու սպասելով հան-

դերձ հանդարտօրէն մէյմէկ ծխամորձ քաշենք, և գոնէ քանի մը ժամ ջանանք նուազ աղետալի բաներու մտածելու:»

Ժամը իննին մօտերը, ծառերու մէջէն փալփրլող լոյսը ժարեցաւ, և դղեակին ուղղութեամբ ամէն բան մթութեան մէջ ինկաւ նորէն: Երկու երկար ժամեր սահեցան և ճիշդ ժամը տասնեւմէկըն էր երբ շիփ շիտակ մեր դիմացը լեցուն լոյս մը խաւարը ծակեց:

— Ահաւասիկ մեր ազդանշանը, գոչեց Հօլմս մէկ ոտուամով ոտքի ցատքելով. ճիշդ մէջտեղի պատուհանէն կուգայ կոր:»

Երբ դուրս կ'ելլէինք, քանի մը բառերով պանդոկապետին բացատրեց թէ բարեկամի մը այցելութեան կ'երթայինք և թէ կրնար ըլլալ որ գիշերը հոն մնայինք: Վայրկեան մը յետոյ ճամբուն վրայ՝ դէմքերնիս սառուցիկ հովէ մը մտաբախուած, կը քալէինք դէպի այդ լոյսը որ այս չարաչուք արշաւին մէջ կ'առաջնորդէր մեզ:

Դիւրաւ պարտէզ մտանք, որովհետեւ պատերը շատ տեղ փլած էին, և արդէն մարմանդին հասեր ու անցեր էինք և պատուհանէն մագլցելու կը սկսէինք երբ դափնիներու պուրակէ մը յանկարծ տեսակ մը այլանդակ ու դժնէտեսիլ գաճաճ մը դուրս ցատկեց, խոտին վրայ նետուեցաւ անդամները դաւարելով, և վազելով աներեւոյթ եղաւ մութին մէջ:

— Մեծ գ Աստուած, մրմնջեցի, տեսա՞ք:»

Հօլմս ալ ինծի չափ յանկարծակիի եկաւ նախ և ջղաձգօրէն ձեռքս սեղմեց, յետոյ սկսաւ խնդալ, լուիկ խնդուկով մը, և ականջս ի վար փսփսաց.

— Հրապուրէ՛լ տուն է իրաւոր առ տունը, կապիկն էր :»

Մոռցեր էի տօքթօրին սիրելիները : Յովազ մըն ալ ունէր, թերեւս վայրկեանէ վայրկեան ան ալ ուսերնուս վրայ ցատքեր. և կը խոստովանիմ որ աւելի հաճախ տղաքի ինքզինքս երբ Հօլմսի ետեւէն, կօշիկներնիս հանելէ յետոյ, սենեակէն ներս մտանք : Առանց ամենափոքր աղմուկի ընկերս գոցեց փեղկերը, լամբարը սեղանին վրայ դրաւ և չորս կողմը նայեցաւ : Ամէն բան ցորեկը տեսածնուս պէս էր : Այն ատեն կամաց կամաց մօտենալով, ձեռքը փողահարի ձեւով բերնին մօտեցուց և ականջս ի վերայնչափ ցած ձայնով մը զոր հազիւ կը լսէի, մրմնջեց .

— « Ամենափոքր աղմուկ մը աղետաբեր կ'ըլլայ մեր յատակագծին :»

Նշանացի ըսի որ լսեցի :

— Լոյսը մարելու է. օդի ծակէն անպատճառ կը տեսնայ :

Շարժումով մը պատասխանեցի :

— Մի քնանաք : Այդ բանը կրնայ ձեր մահուան պատճառ ըլլալ : Բէվօլվէրը ձեռքերնուդ տակ ունեցէք, թերեւս պէտք ըլլայ . ես անկողնին վրայ կը նստիմ, դուք ալ սա աթոռին վրայ տեղաւորուեցէք :»

Բէվօլվէրս սեղանին ծայրը դրի : Իսկ Հօլմս երկար ու բարակ գաւազան մը բերեր էր միասին զոր անկողնին վրայ իր քովը դրաւ : Անոր ալ քովը լուցկիի տուփ մը և կտոր մը մօմ. յետոյ լամբարը մարեց և կատարեալ մթութեան մը մէջ ինկանք :

Կեանքիս մէջ երբեք պիտի չմոռնամ այդ գիշերուան այդ յուզումնալից հսկումը : Ու է է ձայն չէի լսեր, ոչ իսկ շնչառութեան մը աղմուկը, բայց գիտէի սակայն թէ ընկերս ճիշտ քովս նստած էր, աչքերը բաց, ճիշտ իմ գտնուած ջղային ձգտումի վիճակիս մէջ : Փեղկերը ոչ մէկ լոյսի ճառագայթ ներս թափանցելու թող չէին տար և ամենաթանձր խաւարի մէջ կը գտնուէինք : Դրանք երբեմն, գիշերային թուշուռի մը ճիշը կը հասնէր ականջնուս, և անգամ մըն ալ ճիշտ պատուհանին առջեւ երկար մլաւիւն մը յայտնեց մեզ թէ յովազը իրաւցնէ ազատ համարձակ կը պտտէր : Հեռուէն, մատուռի ժամացոյցին ծանր զարկերը կը լսէինք, որ քառորդ ժամերը կը զարնէր իրարմէ այնչափ ուշ ուշ որ անհուն ժամանակամիջոց մը կ'երեւար մեզ : Կէս գիշերը հնչեց, յետոյ ժամը մէկը, երկուքը, երեքը, և մենք միշտ լռիկ՝ նստած կը սպասէինք կարելի պատահարի մը :

Յանկարծ օդի ծակին ուղղութիւնով լոյս մը երեւցաւ ու անմիջապէս մարեցաւ, բայց ատոր յաջորդեց ձէթի ու տաքցուած երկաթի ուժով հոտ մը. ակնյայտնի էր որ քովի սենեակին մէջ գողի լապտեր մը վառեր էին : Թեթեւ աղմուկ մը լսեցի, յետոյ ամէն բան նորէն լռեց, թէեւ հոտը աւելի ուժով կ'առնէինք : Կէս ժամու չափ նորէն սպասեցինք ականջնիս տնկած : Մէկէնիմէկ ուրիշ ձայն մը լսեցինք, շատ քաղցր ու գգուող ձայն մը, շիշի մը բերանէն ելլող շոգիի ցայտքին ձայնին պէս : Ծիշտ այդ ձայնը առած վայրկեաննիս, Հօլմս անկողնէն վար ցատքեց, լուցկի մը վառեց ու բոլոր ուժով սկսաւ գաւազանովը զարնել զանգակի թելին :

— Կը տեսնէ՞ք կոր, Ուաթսըն, կը գոչէր, կը տեսնէ՞ք կոր :

Բացարձակապէս բան մը չէի տեսներ, Հօլմսի լոյս վառած պահուն խուլ՝ թէեւ որոշ աղմուկ մը լսեր էի, բայց լոյսին փայլը չի թողուց որ մուկին նայելով յոգնած աչքերս տեսնեն թէ ինչ բանի կը զարնէր ընկերս այդչափ բարկութեամբ : Սակայն կը նշմարէի իր դէմքը որ յանկարծ մեռելի գոյն ու սարսափի և պփփանքի արտայայտութիւն մը առեր էր :

Այդ դադրեր էր զարնելէ և աչքերը սեւեռեր էր պատին վրայի օդի ծակին, երբ գիշերուան մուկին մէջ յանկարծ այնպիսի զարհուրելի աղաղակ մը պայթեցաւ որ հարիւր տարի ալ ապրիմ՝ երբէք չպիտի մոռնամ : Այդ աղաղակը գրեթէ անմիջապէս ցաւէ, վախէ ու բարկութենէ յառաջ եկած երկար ուռնոցի մը փոխուեցաւ : Կարծես այդ աղաղակը որ գիւղին ու ալ աւելի հեռուն ժողովրդարանին ալ բոլոր բնակիչները արթնցուցեր էր, սիրտս կը սառեցնէր, և կը մնայի այդպէս, քար կտրած ու աչքերս Հօլմսին սեւեռած որ ինքն ալ ինծի կը նայէր անշարժ, երբ բացարձակ լուռութիւնը տիրեց նորէն :

— Ի՞նչ պատահեցաւ, ըսի հեւալով :

— Լմեցաւ, պատասխանեց Հօլմս, և ինչ որ ալ ըլլայ, թերեւս լաւագոյն լուծումը աս է : Առէք ձեռք ինչպէս ձեր, Տր. Ռօյլօթի սենեակը պիտի մտնենք :

Դէմքը լուրջ՝ լաւբարը վառեց, և է՛ն առջեւէն դուրս ելաւ, և երկու անգամ՝ առանց պատասխան առնելու, սօքթօրին դռանը զարկաւ :

Այն ատեն կոծակը դարձուց, և նորէն առջեւէն ներս մտաւ, բէվօլվէրը ձեռքը :

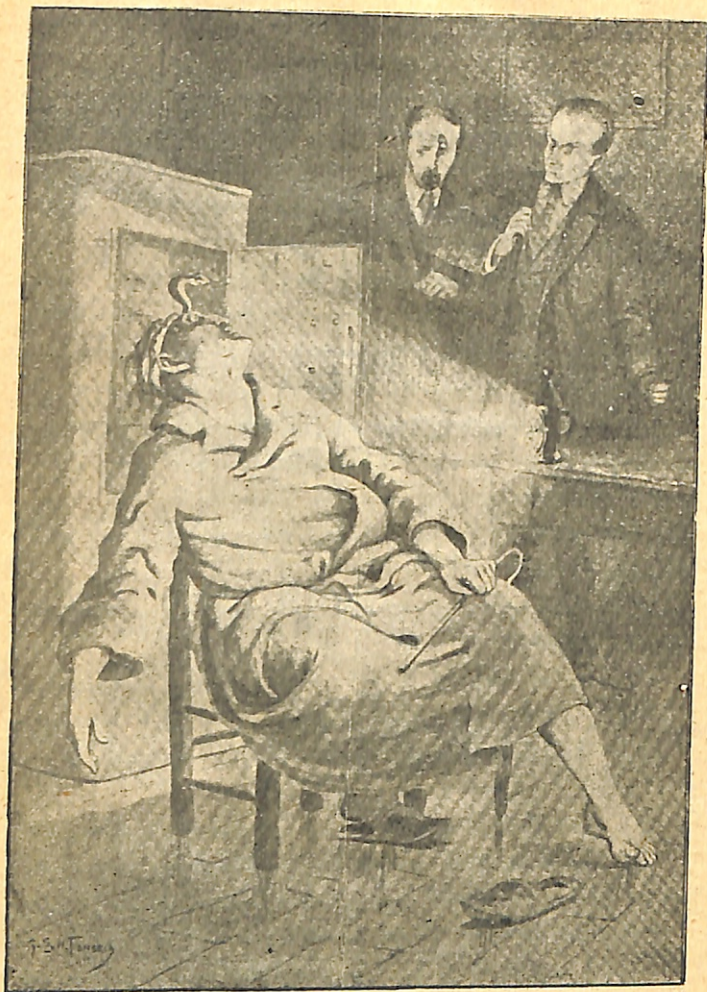
Տարօրինակ տեսարան մը պարզուեցաւ մեր աչքին : Սեղանին վրայ դրուած գողի կանթեղ մը կախարհիւր բացուած արկղը կը լուսաւորէր : Այդ սեղանին առջեւ, փայտէ աթոռին վրայ, Տօքթօր Կրիմսպի Ռօյլօթն էր որ նստեր էր, գորչագոյն գիշերազգեստը հագած, և մերկ ոտքերը թրքական բապուճներ անցուցած : Ծունգերուն վրայ ցորեկին մեր տեսած երկար տտուռով մտրակը : Դուռը ետեւ տարած էր, և աչքերը սեւեռած կը նայէին դէպի ձեղունին վրայ կէտ մը : Ճակտին վրայ, տարօրինակ, սեւ սեւ բիծերով ծածկուած դեղին երիզ մը կար, որ կարծես գլխին շուրջը փաթթուեր էր : Ու է է շարժում չըրաւ երբ ներս մտանք :

— Երբ դը, կէտիտաւոր երբ դը, միմիջեց Հօլմս :

Քայլ մը առաջ գոցի. ճիշդ այդ վայրկեանին այս կարգէ դուրս գլխազարդը երեքաց և նողկալի օձի մը եռանկրեւած և գլուխը մեր կողմը դարձաւ :

— Ճահիճի իժ մըն է, գոչեց Հօլմս, Հնդկաստանի ամէնէն թունաւոր օձը : Խաճնուելէն տասը րոպէ յետոյ սօքթօրը մեռած է արդէն : Ակն ընդակա՛ն, և ատամն ընդ ատաման : Է՛ն առաջ սա զարչելի արարածը իր վիրապը նետենք, Միս Ըսթօնըրը աւելի ասպնջական ուրիշ յարկ մը տանինք, և տեղին օստրիկանութեան լուր տանք և զաճներուն մասին :

Ու խօսելով հանդերձ, դիակին ծունգերուն

Տարօրինակ տեսարան մը պարզունեցաւ մեր աշխիւ . . . (էջ 79)

վրայէն մտրակը առաւ ու խեղդկապը սողունին վրայ նետելով իր զարհուրելի պատուանդանէն վար առաւ, ու թեւը կրցածին չափ հեռու բռնելով տարաւ արկղին մէջ նետեց ու կափարիչն ալ գոցեց վրայէն :

Այսպէս մեռաւ Տօքթօրի Կրիմըսպի Ռօյլօթ, Սթօք Մօրէյնէն : Հարկ չկայ աւելի երկարել արդէն երկար պատմութիւն մը, մանրամասնօրէն պատմելով թէ ինչ կերպով ճշմարտութիւնը յայտնեցինք նորատի աղջկան ու առտուան թրէնով զինքը առինք տարինք իր Հարրօուի սիրելի մօրաքրոջ տունը : Պաշտօնական քննութիւնը ապացուցած է թէ սօքթօրը իր մահը գտեր էր անխոհմաբար խաղալով վտանգաւոր սողունի մը հետ : Հօլմս հետեւեալ օրը Լօնտօն դառնալէ յետոյ միայն բացատրեց ինծի այս խնդրին բոլոր մանրամասնութիւնները :

— Իմ առաջին հետեւութիւններս բոլորովին սխալ էին, ըսաւ, ինչ որ կ'ապացուցանէ, սիրելի Ուալթսըն, թէ որչափ վտանգաւոր է անբաւական փաստերու վրայ հիմնուիլ. գնչուներու ներկայութիւնը և «երիզ» բառը զոր նորատի տարաբաղդ աղջիկը գործածեր էր լուցկիի լոյսով տարտամօրէն տեսած բանը բացատրելու համար, բաւական եղեր էին զիս սխալ հետքի մը մէջ նետելու : Իմ միակ արժանիքս սա եղաւ որ անմիջապէս որ հասկըցայ թէ այդ սենեակին մէջ բնակողին սպառնացող վտանգը ոչ պատուհանէն, ոչ ալ դռնէն կրնար գալ, փոխեցի իմ գործելակերպս : Շուտով, ինչպէս ըսի արդէն, ուշադրութիւնս դարձաւ օդի ծակին և անկողնին վերեւ կախուած զանգակի

թելին։ Այդ թելին ու է զանգակի չի յանգիլը ,
 և անկողինին դեպինին գամուած ըլլալը վայրկե-
 նապէս կասկածիլ տուին ինծի թէ այդ թելը պէտք
 էր անանկ բանի մը ծառայէր որ ծակէն անցնե-
 լով անկողնին վրայ պիտի իջնէր։ Ու բնականա-
 բար , օձի մը գաղափարը ծնաւ մտքիս մէջ , և երբ
 այդ գաղափարին հետը քով քովի դրի սա եղելու-
 թիւնը թէ տօքթօրը Հնդկաստանէն կենդանիներ
 կ'ընդունէր , զգացի որ շիտակ հետքի մը վրայ կը
 գտնուիմ։ Տօքթօրին պէս զարգացած ու անխիղճ ,
 և ծայրագոյն Արեւելքի մէջ երկարօրէն ապրած
 մարդու մը միտքը չուտով պէտք էր գար
 քիմիապէս անդտանելի թոյնի մը գաղափարը , և
 իր տեսակէտով լաւ պիտի ըլլար այդ թոյնը , որչափ
 արագ ներգործէր։ Յետոյ ոստիկանութեան քննիչը
 չափազանց սուր աչքեր պէտք էր ունենար կեն-
 դանիին թունաւոր ակումներուն նորատի աղջկան
 դէմքին վրայ ձգած երկու մանր խածուածքները
 տեսնելու համար։ Միտքս եկաւ նաեւ սուլումի
 ձայնը։ Տօքթօրը անշուշտ արեւը ծագելէն առաջ
 ետ կը կանչէր օձը , որպէս զի զոհը չի տեսներ
 զայն։ Անշուշտ մեր տեսած կաթին միջոցով վար-
 ժեցուցած էր զայն ետ դառնալու իր կանչած ա-
 տեն։ Իր յարմար դատած ժամուն օդին ծակէն
 անցնիլ կուտար անոր վստահ ըլլալով որ կենդա-
 նին այդ ծակէն անցնելէ յետոյ չուանին երկայնքն
 ի վար սողալով անկողնին վրայ պիտի իջնէր։ Հար-
 կաւ շատ մը գիշերներ պիտի անցնէին մինչեւ որ
 օձը խածնէր զոհը , բայց ուշ կամ կանուխ պիտի
 խածնէր։

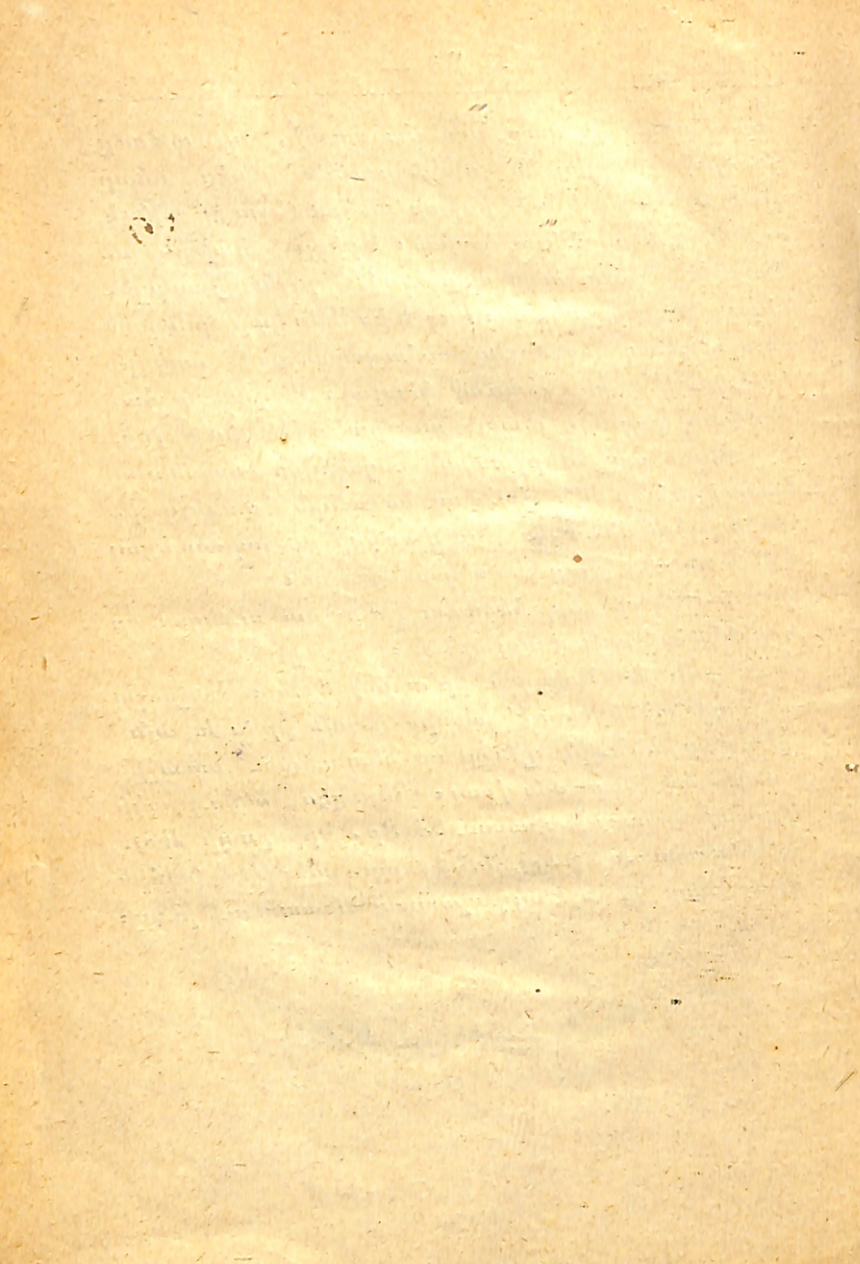
Արդէն այս եզրակացութեան հասեր էի տօք-

թօրին սենեակը ոտք կոխելէս առաջ , ու աթոռը
 քննելով հասկցայ որ սովորութիւն ունէր անոր
 վրան ելնել կոխելու , ինչ որ անհրաժեշտ էր մինչև
 օդի ծակին հասնելու համար։ Արկղը , կաթին ա-
 մանը և խեղդակապը տեսնելով վերջին կասկած-
 ներս ալ փարատեցան։ Իսկ Միս Սթօնըրի իմացած
 մետաղական աղմուկը աճապարանքով արկղին
 կափարիչը գոցելէն առաջ կուգայ։ Անգամ մը հա-
 մոզումս կաղմելէ յետոյ , ալ գիտէք թէ ինչ միջոց-
 ներ ձեռք առի վերջնական ապացոյցը ստանալու
 համար։ Ինծի պէս դուք ալ սողունին սուլելը ի-
 մացաք , անմիջապէս լոյս վառեցի ու յարձակեցայ
 վրան առանց վայրկեան կորսնցնելու։

— Ինչ որ իբր հետեւութիւն սա ունեցաւ որ
 օձը եկած ծակէն ետ դարձաւ։

— Ու յարձակեցաւ իր տիրոջ վրայ։ Անշուշտ
 իմ հարուածներէս մէկ քանին դպան իրեն և այն-
 պէս բարկացուցին զինքը որ նետուեցաւ առաջին
 հանգիստ մարդուն վրայ։ Այսպէս անուղղակի
 կերպով պատասխանատու եմ Տր. Կրիմըսպի Ռօյ-
 լօթի մահուան , բայց չեմ կրնար ըսել թէ խղճիս
 վրայ ծանր կը ճնշէ այդ պատասխանատուութիւնը։

1502-1506

Մ. Բ.

3

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0071939

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0071940

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0071941

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0071942

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0071943

